

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ**  
**FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ**  
**Institut mezioborových studií Brno**

**Šikana na školách se zaměřením na její účinné řešení**

**BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

**Vedoucí bakalářské práce:**  
**doc. PhDr. Ladislav Zapletal, CSc.**

**Vypracoval:**  
**Milena Dovrtělová**

**Brno 2011**

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Šikana na školách se zaměřením na její účinné řešení, zpracovala samostatně a použila jsem literaturu, uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V ..... dne .....

.....

Podpis

## Obsah

<b>1. Šikana jako sociálně – patologický jev .....</b>	<b>4</b>
1.1 Vymezení pojmu šikana .....	4
1.2 Historie vývoje .....	5
1.2.1 Šikana ve světě .....	5
1.2.2 Šikana v ČR.....	6
1.3 Jak rozpoznat šikanu .....	6
1.4 Přehled konkrétních forem agresí a manipulací .....	7
1.5 Charakteristika účastníků šikany .....	8
1.5.1 Osobnost agresora .....	8
1.5.2 Osobnost oběti .....	10
1.6 Varovné signály šikany .....	12
1.6.1 Přímé signály .....	12
1.6.2 Nepřímé signály .....	12
1.6.3 Skryté volání o pomoc.....	12
1.7 Vývojová stádia šikanování.....	13
1.8 Následky šikany .....	15
<b>2. Vyšetřování šikany .....</b>	<b>17</b>
2.1 Strategie a taktika .....	17
2.2 Šest skupin scénářů .....	19
2.3 Základní scénář pomoci pro řešení počáteční šikany .....	19
2.4 Překážky při vyšetřování šikany – Komplot velké šestky.....	24
2.5 Řešení pokročilé šikany.....	25
<b>3. Školní program proti šikaně.....</b>	<b>29</b>
<b>4. Průzkum .....</b>	<b>30</b>
4.1 Průzkum preventivních programů a opatření na školách .....	30
4.2 Zjištění stavu výskytu šikany na ZŠ T. G. Masaryka.....	33
4.2.1 Metodika průzkumu .....	34
4.2.2 Výsledky průzkumu .....	34
4.2.3 Stanovení závěrů .....	54
Závěr.....	57
Resumé .....	59
Anotace.....	60
Seznam literatury.....	61
Seznam příloh.....	62

# Úvod

V úvodu této bakalářské práce bych ráda uvedla důvody, které mě vedly k tomu, abych si jako téma vybrala právě problém šikany a možnosti prevence tohoto sociálně – patologického jevu. Šikánování ve škole není žádnou novinkou. Donedávna byla šikana spojována především s výkonem vojenské služby, vyskytovala se ve věznicích, výchovných ústavech, internátech. Před více než čtyřiceti lety započala vědecká diskuze o šikaně ve Skandinávských zemích, odkud se šířila do Velké Británie, USA, Austrálie, Japonska, Nizozemska a Kanady. Naše i zahraniční průzkumy posledních let ukazují, že šikana se projevuje ve všech věkových i sociálních skupinách, sedmiletými dětmi počínaje a seniory konče. Co je ale především alarmující, je fakt, že počet případů šikany neustále roste, snižuje se věková hranice a hlavně se zvyšuje brutalita a rafinovanost agresorů.

Pokud ve svých vzpomínkách zabrouzdám do vlastních školních let, musím konstatovat, že já osobně jsem se s šikanou jako žák základní a střední školy nikdy nesetkala, a pokud ano, nejsem si toho vědoma. Buď díky mé tehdejší neznalosti, nebo snad i zlehčováním či nechtěností. To jsou ostatně stále ty stejné důvody, proč je tento problém na mnoha školách podceňován a neřešen. V prvním ročníku studia vysoké školy se mi v souvislosti se zpracováním mé seminární práce dostala do rukou kniha Michala Koláře „Skrytý svět šikánování na školách“. Po přečtení této knihy jsem byla velmi překvapená, jak málo toho o problému šikany vím, a hlavně přímo rozhořčena tím, jak málo jsou na řešení tohoto problému připraveni pedagogové nejen českých škol. Pokračovala jsem studiem další literatury a studiem textových materiálů, které poskytuje nejmodernější médium dneška – Internet. Letos v dubnu jsem absolvovala třídní Kurz prevence šikánování ve školách (příloha č. 2), který byl organizován Pedagogickou fakultou Univerzity Karlovy a veden předním odborníkem na tuto problematiku, Dr. Michalem Kolářem.

Cílem mé bakalářské práce je nejen teoretický souhrn problému daného tématu, ale především snaha objasnit nepochopitelné a paradoxní vnitřní vazby, které se postupně vybudují mezi obětí a agresorem. Chci ukázat, jak citlivé je toto téma, jak složité je odhalení a zejména řešení problému, zvaného šikana.

Mým hlavním cílem je poukázat na stále častou ignoraci vzdělávacích institucí, jejich nechuť si problém šikany vůbec přiznat, natož jej řešit. I když se dnes o výskytu šikany obecně ví, mnohá zařízení se mnohdy urputně brání obvinění, že právě u nich šikana má svůj prostor. Je zapotřebí, aby si společnost uvědomila, že šikana je patologické chování, a že ten, kdo zastává

názor, že v některých případech je šikanování naprosto v pořádku, protože formuje osobnost a je jakýmsi předpokladem pro to, aby byl někdo „skutečný muž“, a proto si tímto musí mnohý jedinec projít, by si měl uvědomit, jak hrůzný dopad může toto „utužování“ mít na psychiku člověka.

Teoretická část je věnována speciální teorii, kde je popsána šikana obecně. Jak rozpoznat šikanu, její projevy, profil agresora a oběti, stádia šikany. Dále příčiny a důsledky šikanování a v neposlední řadě první pomoc, léčba a prevence. Orientace v problematice rozličných forem šikany je důležitá pro objasnění příčin vzniku, vývoje a následku tohoto fenoménu na jedince i kolektiv a jeho odraz v dalších lidských činnostech. Bez teorie není možné pochopit potřebné souvislosti, vytvořit účinnou a hlavně bezpečnou diagnostiku, která je zapotřebí k efektivnímu léčení a prevenci šikany.

Praktická část je rozdělena na dva oddíly. V prvním je zjišťována připravenost základních a středních škol v boji proti šikaně, jejich preventivní programy a působení odborníků na školách. V druhém oddílu jsou použity výstupy z kvalitativního průzkumu Základní školy T. G. Masaryka v Bystřici pod Hostýnem. Průzkum je založen na zjišťování výskytu šikany pomocí dotazníků u 142 žáků třetí až deváté třídy.

# 1. Šikana jako sociálně – patologický jev

## 1.1 Vymezení pojmu šikana

Co vlastně znamená slůvko šikana? Samotný výraz pochází z francouzského slova *chicane*. Pokud se podíváme do slovníku francouzštiny, nalezneme zde hned několik významů, například zlomyslné obtěžování, týrání, pronásledování, sužování aj. V zahraničí je pro pojem šikany používán termín *bullying*. Pojem „šikana“ zavedl jako první pražský psychiatr Petr Příhoda. Nebál se již před listopadem 1989 veřejně promluvit o problémech šikany v tehdejší socialistické armádě.

Definice šikany

Pro srovnání jsou uvedeny čtyři definice od různých autorů.

*Jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně týrá a zotročuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu agresi či manipulaci.“*

**(Kolář Michal . Skrytý svět šikanování ve školách. 1. vyd. Praha : Portál, 1997, 20 s.)**

*„Šikanování říkáme tomu, když jedno dítě nebo skupina dětí říká jinému dítěti ošklivé a nepříjemné věci, bije je, kope, vyhrožuje mu, zamyká je v místnosti apod. Tyto incidenty se mohou často opakovat a pro šikanované děti je obtížné, aby se samy ubránily. Jako šikanování mohou být označeny také opakované posměšky nebo ošklivé poznámky o rodině. Jako šikanování však obvykle neoznačujeme občasnou rvačku nebo hádku přibližně stejně fyzicky vybavených soupeřů.“*

**(Říčan, P. Agresivita a šikana mezi dětmi : Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí.**

**Praha: Portál, 1995. 26 s.)**

*„Šikanování – fyzické, psychické či kombinované ponižování až týrání žáků obvykle jinými žáky, vzácněji dospělými. Probíhá buď v dyádě, nebo ve skupině. Iniciátory šikanování bývají žáci vyšších ročníků, žáci starší, fyzicky vyspělejší, žáci osobnostně či sociálně narušení.“*

**( Průcha, Walterová, Mareš, 1998, 247)**

Ministerstvo školství šikanu definuje následovně

*Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání*

**(Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení, č. j. 28 275/2000 – 22)**

Definicí existuje nespočet. Definovat šikanu není nikterak jednoduché z toho důvodu, že je velmi obtížné rozeznat, kde šikana začíná a kde končí. Dále jsou definice ovlivněné i tím, jakým druhem šikany se autor zabývá. Dle mého názoru jsou ony čtyři výše uvedené dostačující k tomu, abychom pochopili, co pojem šikana znamená.

## **1.2 Historie vývoje**

### **1.2.1 Šikana ve světě**

Šikanou se jako první začaly zabývat v šedesátých letech skandinávské země. Dříve o ní najdeme zmínku pouze v krásné literatuře, kde byla ovšem chápána jinak, než dnes, tedy jako ztráta sebekontroly větší skupiny, která napadla jedince proto, že tuto skupinu vyrušil z její činnosti. Tehdy se tento jev jevil pro sociální psychology velmi zajímavý, ale ne příliš častý.

Jak již bylo zmíněno, byla to právě Skandinávie, ze které se postupně začal zájem o šikanu šířit do dalších zemí. Za jednoho z duchovních otců je považován norský profesor Dan Olweus, který šikanu popisuje stejně, jako je popisována dnes, a co je hlavní, upozorňuje na to, že tento patologický jev je pro vývoj dítěte ve školním věku nebezpečný. Bohužel se nedočkal pochopení až do té doby, kdy byly v severním Norsku zveřejněny tři otřesné sebevraždy mladých chlapců. Stalo se tak v roce 1982, a důvodem bylo právě to, že tyto děti byly brutálně šikanovány stejně starými spolužáky. Od té doby se datuje propuknutí celonárodní kampaň proti šikaně na základních školách.

Další země, které se začaly zajímat o tento problém, byly Velká Británie, USA, Kanada, Japonsko, Austrálie a Holandsko, a ve všech těchto zemích byl potvrzen výskyt šikany.

### 1.2.2 Šikana v ČR

Na českých školách proběhla řada průzkumů v menším, či větším měřítku, a ukázalo se, že šikana se stává běžnou součástí života našich dětí. Důležitým krokem v boji proti šikaně je projekt Minimalizace šikany (dále jen MiŠ), jehož záměrem je vytvořit program, který výrazně sníží míru šikanování na školách. Projekt MiŠ provedl v letech 2005-2007 průzkum s celkem 1358 žáky a zmíněný průzkum ukázal, že 40 % žáků na školách bylo šikanováno a přes 44% dětí se stalo svědkem šikany. Výsledky byly překvapivě téměř shodné s výsledky z celonárodního průzkumu výskytu šikanování na základních školách, který proběhl v roce 2001 na 66 školách a byl veden týmem Havlínová – Kolár.

## 1.3 Jak rozpoznat šikanu

### Šikanování versus škádlení

Hranice mezi tím, kdy končí škádlení a začíná šikanování, je velmi tenká. Michal Kolár doporučuje podívat se na tento problém z deseti různých pohledů. Záměr, motiv, postoj, citlivost, srozumitelnost, hranice, právo a svoboda, důstojnost, emoční stav a dopad.

Tabulka č.1. Rozdíly mezi škádlením a šikanováním

Škádlení	Šikana
Člověk se může bránit a může škádlení opřevovat.	Pokud by se člověk bránil nebo ubližování dokonce oplatil, násilí se proti němu většinou bezprostředně vystupňuje.
Člověk se baví, nebo prožívá lehké naštvání.	Oběť prožívá strach, ponížení. Může prožívat i naštvání, nicméně pocity bezmoci, strachu, studu a ponížení převažují.
Když dáme jasně najevo, že je nám to nepříjemné, škádlení přestane.	Když dá oběť jasně najevo, že je jí to nepříjemné, útočníci klidně pokračují dál.
Cílem škádlení je zábava pro všechny (i pro toho, kdo je škádlen).	Šikana je samoučelná, jejím jediným cílem je zdeptat a zotročit oběť.

(Švec, J., Jeřábková, S. Jak zlepšit vztahy v naší třídě. Praha: Občanské sdružení, Projekt Odyssea 2007, 5 s.)



## 1.4 Přehled konkrétních forem agresí a manipulací

- \* Fyzická agrese a používání zbraní
- \* Slovní agrese a zastrašování zbraněmi
- \* Krádeže, ničení a manipulace s věcmi
- \* Násilné a manipulativní příznaky
- \* Zraňování izolací, oklikou a „uměleckými“ výtvary

Michal Kolář dělí projevy šikany na:

1. Přímé a nepřímé
2. Fyzické a verbální
3. Aktivní a pasivní

**(Kolář Michal. Bolest šikanování. Praha : Portál, 2001, 32 s.)**

Pokud těchto šest projevů zkombinujeme, získáme osm druhů šikanování, které slouží k odlišení různých typů šikan. Některé jsou typické spíše pro chlapce, jiné zase pro dívky.

1. Fyzické přímé aktivní: kopání, fackování, bití, věšení aj.
2. Fyzické aktivní nepřímé: agresor sám fyzický útok nevykonává. Pošle za sebe jiné, aby oběť zbili. Řadíme sem i poškozování a ničení věcí oběti.
3. Fyzické pasivní přímé: agresor brání fyzicky oběti v dosahování jejich cílů.
4. Fyzicky pasivní nepřímé: agresor odmítá splnění požadavku oběti
5. Verbální aktivní přímé: nadávky, urážky, zesměšňování
6. Verbální aktivní nepřímé: šíření pomluv, řadíme sem i symbolickou agresi, která se projevuje různými výtvary agresora v podobě kreseb či básniček, které jsou zaměřeny proti oběti.
7. Verbální pasivní přímé: neodpovídá na pozdrav, otázky apod.
8. Verbální pasivní nepřímé: oběť je neprávem z něčeho obviněna a nikdo ze spolužáků se jí nezastane.

S rostoucím pokrokem a vývojem nejrůznějších technologií rostou i možnosti šikany. Šikana, která zneužívá mobilní telefon či Internet se nazývá kyberšikana.

## **Kyberšikana**

Šikana probíhá i v kyberprostoru se zachováním svých rolí. Obsahuje podobné prvky, jako klasická šikana s tím rozdílem, že se neděje tváří v tvář. Jedná se o psychické násilí a symbolickou agresi, která je záměrná, stupňuje se a vede k „rozleptávání“ identity oběti. Tento druh šikany využívá zákeřnějších zbraní, jako je mobilní telefon a Internet, a to formou SMS zpráv, videí, lživých e-mailů, fotografií, vytváření webových stránek či internetových anket. Dalším a velmi významným negativním znakem je skutečnost, že má mnohem širší publikum a nelze před ní utéci. Může nás dostihnout prakticky v jakémkoliv čase a to i na místech, kde se člověk dříve cítil dobře a bezpečně.

Kyberšikana má ovšem i jistá pozitiva, která mohou napomoci při řešení daného problému.

- \* Tím, že si agresor nahrává, či fotí svou oběť, získáváme důkaz, který lze později použít,
- \* tzv. kyberotisky, což je například možnost vyhledat tvůrce dle IP adresy počítače, možnost spolupráce s mobilními operátory a správci sociálních sítí.

## **1.5 Charakteristika účastníků šikany**

V souvislosti se šikanou můžeme účastníky rozdělit do dvou skupin. První skupinu tvoří hlavní aktéři, což jsou agresori a oběti. Do druhé skupiny spadají všichni ostatní, kteří nejsou sice přímo účastníky, ale z velké míry je problém šikany také zasahuje. Jsou jimi svědkové, pedagogové, a v neposlední řadě rodiče.

### **1.5.1 Osobnost agresora**

*„Kdo respektuje hranice jiných lidí, má potíže pochopit, kde začíná a končí on sám, kde jsou jeho vlastní hranice.“*

**(Erb, H. Násilí ve škole a jak mu čelit. Praha: Amulet, 2000, 31 s.)**

Stále se vykytuje častý názor, že agresorem je fyzicky zdatný jedinec, většinou chlapec, který je ve svých školních výsledcích spíše podprůměrný. V jádru je to nešťastné dítě, které si své komplexy léčí projevanou agresí, trpí pocitem méněcennosti a podobně. Ve skutečnosti je ale takových případů jen malé procento. Fyzická zdatnost, hbitost a obratnost nejsou podmínkou. Agresor může využívat i svou inteligenci a schopnosti k tomu, aby zorganizoval útok tak, že on sám se oběti nedotkne a „špinavou“ práci za něj odvedou jiní. Z velké části bývá aktérem agrese kultivovaný, a nejen ostatními žáky, ale i pedagogy oblíbený jedinec.

Většinou jsou agresory chlapci, ale ani dívčí šikana není výjimkou. U dívek se fyzická šikana vyskytuje minimálně, ovšem o to rafinovanější bývají způsoby, jakými dokáží dívky ublížit po psychické stránce. Často se tak děje v kamarádkém převleku v malých skupinkách, a často vzniká závislost mezi ničitelkou a obětí.

Typická je pro agresora touha po dominanci. Většinou trpí pocity nejistoty, skrývá svůj strach tím, že využívá strachu druhých – Kolář tento jev nazývá Hra se strachem – a šikana je právě to, při čem zažívá příjemné pocity, které se stupňují současně s přitvrzením agrese. Tento stav můžeme přirovnat k závislosti. Dle výpovědi některých obětí či svědků šikany dochází u agresorů k takovému vzrušení, že je u nich v některých případech dostaví i erekce. Radost z ponížení a utrpení druhého, krutost, narušení hodnotového systému, „morální slepota“, minimální nebo žádný pocit viny, egocentrismus, zcela chybějící schopnost empatie a soucitu jsou základními charakteristickými rysy agresora.

### **Příčiny narušení osobnosti agresora**

Sklony k agresivnímu chování se vytvářejí už v předškolním věku, kde mohou hrát roli následující faktory: temperamentové dispozice, vznětlivost, snížená schopnost odhadnout následky svého jednání a především rodinná výchova. Nejvíce dítě poznamená citový chlad, nepřátelství, nezáměr, výbuchy negativních citů, ponižování, fyzické či psychické násilí. Mnoho agresorů pochází z rodin podnikatelů, kde nemají rodiče příliš času se svým potomkům věnovat, a vynahrazují tuto skutečnost vysokým kapesným či materiálním dary. Mezi další příčiny vzniku šikany patří:

- \* Touha po moci (touha po moci a přání ovládat jiného člověka je stejně stará, jako lidstvo samo),

- \* motiv krutosti (pocit vzrušení při pohledu na trpící oběť),
- \* zvědavost (co vše si můžu k oběti dovolit, jak se oběť zachová, pokud má strach).

Agresori zpravidla ani nedokáží pochopit, že ubližují, nevidí sami sebe v roli tyranů. Často přenášejí vinu na oběť šikany, tvrdí, že provokovala, a o své nevině jsou přesvědčeni.

## **Typy agresorů**

První typ: hrubý, primitivní, impulzivní, se silným energetickým přetlakem, kázeňskými problémy – narušeným vztahem k autoritě, někdy zapojený do gangů páchajících trestnou činností. Šikanuje masivně, tvrdě a nelítostně, vyžaduje absolutní poslušnost, používá šikanování cíleně k zastrašování ostatních. Specifikem rodinné výchovy je častý výskyt brutality a agrese u rodičů, jako by agresori násilí vraceli, opláceli, nebo ho napodobovali.

Druhý typ: velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný, někdy i se sadistickými tendencemi v sexuálním smyslu. Násilí a mučení je cílené a rafinované, děje se spíše ve skrytu, bez přítomnosti svědků. Specifikem rodinné výchovy je časté uplatňování důsledného a náročného přístupu, někdy až vojenského drilu bez lásky.

Třetí typ: „srandista“, optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, výmluvný, nezřídka oblíbený a vlivný. Šikanuje pro pobavení sebe i ostatních. Patrná snaha zdůraznit humorné a zábavné stránky. Specifika rodinné výchovy nebyla zaznamenána. V obecnější rovině je přítomna citová subdeprivace a absence duchovních a mravních hodnot v rodině.

**(Kolář Michal. Bolest šikanování. Praha : Portál, 2001, 86-87 s.)**

### **1.5.2 Osobnost oběti**

Obětí šikany se může stát prakticky kterékoliv dítě. Výběr agresorů bývá totiž často nahodilý. Nejčastěji jsou to ovšem děti s nějakým handicapem, odlišností, nebo naopak s nadprůměrnou inteligencí. Terčem šikany může být i dítě ze sociálně slabší rodiny, která nemá dostatek finančních prostředků na to, aby dítě chodilo oblékané dle módních trendů. Dále jsou to děti jiné rasové národnosti, či děti, které přijdou do kolektivu jako nové.

Velká část obětí pochází z rodiny, kde mají rodiče velmi úzkostnou a přehnaně pečující povahu. Dítě se pak nenaučí samostatnosti a nedokáže se samo prosazovat v kolektivu svých vrstevníků. Častým případem bývá dominantní matka a slabý, nebo vůbec žádný otec. Některé

oběti mohou pocházet z rodiny, ve které byly vystaveny fyzickému násilí a šikanu, zaměřenou proti své osobě, berou jako spravedlivý trest za nějaké provinění. Jsou toho názoru, že oni sami nejsou hodni lásky, a proto šikanu považují za oprávněnou. Problém nevidí v ostatních, ale v sobě samých. Zajímavostí je, že z oběti se časem může stát agresor. Jedná se o kompenzaci křivd, které na ni byly páčány, o klasické oplácení.

## Typy obětí

- \* „slabé“ s tělesným a psychickým handicapem,
- \* „silné“ a nahodilé,
- \* „deviantní“ a nekonformní,
- \* šikanovaní žáci s životním scénářem oběti.

**(Kolář Michal. Bolest šikanování. Praha : Portál, 2001, 89 s.)**

Hanuš a Chytilová ve své publikaci uvádějí několik myšlenek, které mohou být při výchově uplatněny:

Žije-li dítě v trestu a kázání – naučí se odsuzovat.

Žije-li dítě v nepřátelství – naučí se útočit.

Žije-li dítě v posměchu – naučí se vyhýbavosti.

Žije-li dítě v povzbuzení – naučí se smělosti.

Žije-li dítě v toleranci – naučí se trpělivosti.

Žije-li dítě s pochvalou – naučí se oceňovat.

Žije-li dítě v poctivosti – naučí se spravedlnosti.

Žije-li dítě v bezpečí – naučí se věřit.

Žije-li dítě přijímáno a obklopeno přátelstvím – naučí se hledat ve světě lásku.

Žije-li dítě v přírodě – naučí se žít.

**(Hanuš, R., Chytilová, L. Zážitkově pedagogické učení. Praha: Grada Publishing, 2009, 62 s.)**

## **1.6 Varovné signály šikany**

Kdy nastává pádný důvod k vyšetřování? Je velmi důležité věnovat pozornost nejen přímým signálům, ale hlavně těm nepřímo varujícím. Další věc, na kterou si musíme dát pozor, jsou různé chytáky a léčky, které nezúčastněným zabraňují šikanu rozpoznat. Musíme si uvědomit, že:

- \* Šikana je skrytá a nepřípustná,
- \* neexistuje ostrá hranice,
- \* učitelé bývají nepřípustní,
- \* je potřeba rozeznat rozdíl mezi šikanováním a škádlením.

### **1.6.1 Přímé signály**

Většinou se jedná o přímou informaci od rodičů, o jejich podezření na šikanu. Informace může pocházet i od spolužáka, méně časté už je, že se oběť svěří sama. Přítomnost šikany může odhalit i sám vyučující, pokud se např. stane jejím přímým svědkem (přijde dřív do hodiny a vidí, jak agresori ubližují oběti, nebo tyraní zajdou až tak daleko, že je zranění oběti nepřehlédnutelné)

### **1.6.2 Nepřímé signály**

Žák se stává častým terčem různých posměšků a kanadských žertíků od spolužáků. Je ostatními ponižován a zesměšňován. Vymýšlejí se mu různé přezdívky. „Dobrovolně“ se dělí o svačiny. Je ostatními přehlížen a ignorován.

### **1.6.3 Skryté volání o pomoc**

Změny v chování dítěte. Dítě je smutné, stísněné, ustrašené. O přestávkách postává u kabinetu. Do třídy vstupuje až s učitelem. Chodí pozdě do vyučování. Nemá kamarády, je osamocené, v roli outsidera. Zhoršuje se mu prospěch a zvyšuje se nemocnost. Dítě má poničené, rozházené věci.

## 1.7 Vývojová stádia šikanování

Šikana, jak se mnozí mylně domnívají, není záležitostí pouze agresora a oběti, ale týká se celé konkrétní skupiny osob. V této skupině dochází k narušení vztahů (onemocnění) a šikana se nadále vyvíjí, mění, a prohlubují se jak prostředky, které jsou využívány, tak i důsledky. Michal Kolář strukturuje vývojové stupně do pěti stádií. Od počátečního tzv. ostrakismu až po poslední, páté stádium tzv. totalitní šikaně. Je velmi důležité podchytit šikanu v počátečních stádiích, protože pak je i větší pravděpodobnost k její úspěšné léčbě.

### Stádia dle Michala Koláře

#### První stádium – zrod ostrakismu

Problém šikany se nevyskytuje pouze ve výjimečných podmínkách, jak si spousta pedagogů a rodičů myslí. Každá, i relativně zdravá skupina, je tímto jevem ohrožena. Podmínky vzniku bývají nenápadné. U prvního stádia nejsou agresori nějací sadisté, nýbrž zcela obyčejné děti. Oběťmi se stávají třídní neoblíbenci, outsideři. Projevy šikany jsou mírné, především psychického charakteru, kdy tohoto jedince ostatní spolužáci pomlouvají, nebaví se s ním, provádějí na jeho účet různé legrácky apod. Jedná se o zárodečnou fázi, u které hrozí riziko, že se bude dále negativně vyvíjet. V případě zjištění šikany v těchto počátcích je při jejím správné řešení velmi vysoká pravděpodobnost vyléčení.

#### Druhé stádium – fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Toto stádium je spojeno s přitvrzením manipulace a prvními projevy fyzické agrese. Příčin může být několik. Stoupání napětí ve třídě z důvodu náročných situací, jako je např. konflikt s učitelem, nebo očekávání těžké písemné práce. Oběť slouží agresorovi jako ventil, kterým snižuje své vlastní napětí, vlastně jako prostředek, jehož prostřednictvím si agresor odřeagovává nepříjemné pocity. Agresorů se může vyskytnout více a jejich agresivní chování se po průlomu posledních zábran může začít opakovat. Varianta, kdy začne tyto praktiky používat oblíbená hvězda skupiny vyloženě pro zábavu ostatních je velmi nepříznivá. Další vývoj závisí na postojích žáků k šikanování a na celkovém zaměření celé skupiny. Pokud je skupina zdravá a fungují zde přátelské vztahy, jsou přítomny pozitivní morální hodnoty, má šikana jen velmi malou šanci uspět. K navození tohoto stavu je ovšem zapotřebí pedagogického působení.

ní. V opačném případě, kdy je skupina ponechána sama sobě a za přítomnosti dalších okolností, dochází k přerůstání do pokročilejších fází skupinové destrukce.

### **Třetí stádium – klíčový moment – vytvoření jádra**

Třetí stádium, jak již značí nadpis, je spojeno se vznikem tzv. úderného jádra. Jedná se o skupinu agresorů, kteří spolu spolupracují a systematicky šikanují své oběti. Skupina se rozčleňuje na podskupiny (pozitivní a negativní), které mezi sebou bojují o vliv. Charakterově slušných žáků však nebývá mnoho a jejich nevýhodou je především to, že agresor nerespektuje daná pravidla. Navíc slušný žák „nebonzuje“, tudíž má zhoubné bujení prostor k dalšímu růstu. Pokud se v tomto stádiu nepodaří šikanu zastavit, nastupují poslední dvě stádia, která jsou již řazena mezi pokročilá, a řešení šikany v tomto případě vyžaduje jiný postup, než u předešlých tří počátečních stádií.

### **Čtvrté stádium – většina přijímá normy agresorů**

Činnost jádra agresorů pokračuje. Agrese se stupňuje a normy tyranů jsou přijaty většinou kolektivu. I poslušní a mírní žáci se začnou chovat krutě a podílí se na týrání svého spolužáka, přičemž i oni se učí zažívat pocity uspokojení.

### **Páté stádium – totalita, neboli dokonalá šikana**

V posledním stadiu jsou normy agresorů všemi členy skupiny přijaty, čí alespoň respektovány, a dochází k nastolení totalitní ideologie šikanování, tzv. stadia vykořisťování. Členové skupiny se „dobrovolně“ rozdělí na otrokáře a otroky. Agresoři se nechávají nazývat nadlidmi, nacisty, králi, mazáky, kingy či ministry, naopak oběti jsou nazývány židy, negry, nevolníky, bažanty. Tato ideologie pánů a otroků je podobná ideologii fašismu a spousta agresorů také z této ideologie, mnohdy nevědomky, i vychází. Nemají absolutně žádné zábrany v konání svých činů. I poslední zbytky světlých duší rezignují a jen přihlížejí, nebo se dokonce do týrání aktivně zapojují, jelikož začnou násilí považovat za normální. Oběť v tomto případě často k agresorovi pociťuje obdiv a lásku. Ztotožňuje se s ním a dokonce za ním sám dolézá. Považuje ho za svého nejlepšího přítele. A tak, jak je agresor závislý na ubližování své oběti, tak je závislá i oběť na svém trýzniteli. Tento poslední stupeň je příznačný spíše pro



šikanu na vojně, ve věznici či výchovném ústavu, ale můžeme se s ním setkat i na škole, zpravidla ale v o něco mírnější podobě.

## 1.8 Následky šikany

Následky zanechává šikana nejen na oběti, ale i na agresorovi, členech skupiny a skupině jako celku. Následky na oběti jsou bezesporu ty nejhorší. To, do jaké míry šikana oběť zasáhla, závisí na tom, zda bylo šikanování krátkodobé, či dlouhodobé, dále je důležitý stupeň destrukce a také obranyschopnost oběti.

Mnohem hůř dopadají jedinci, kteří se stali obětmi pokročilých stádií šikany. Následky jsou celoživotního charakteru a dotýkají se celé osobnosti člověka. Dítě, které se stalo obětí čtvrtého či pátého stupně šikanování tento nátlak dlouho nevydrží, brzy se zhroutí. Zažívá neustálý strach o svůj život, trpí poruchami spánku, nočními děsy a psychosomatickými potížemi, které ho mohou provázet po celý život. Výjimkou nejsou ani úzkostné poruchy a posttraumatická stresová porucha (PTSP). Takové děti se stávají uzavřenými. Nemají kamarády, ztrácejí zájem o své koníčky a snaží se popírat to, co se stalo. Někdy se stává, že dojde k vytěsnění špatných vzpomínek, a oběť si na všechna příkoří ani nemůže vzpomenout.

Dle odborníků pochází 71% tzv. šílených střelců z řad původně šikanovaných dětí, které si tímto činem kompenzují příkoří, jež na nich bylo pácháno.

Někdo by se snad mohl podívat nad tím, že i na agresorovi zanechává šikana negativní následky. Pokud je agresor ponechaný svému osudu, prohlubují se v něm antisociální postoje a to může vést k další trestné činnosti. Pokud se člověk agresí a šikaně jednou naučí, už ji nezapomene, a terorizování ze školních lavic se může lehce změnit ve formu například domácího násilí.

Posledním dopadem jsou následky, které má šikana na členy skupiny.

„Žáci, kteří se přímo neúčastní šikanování, ale jsou svědky krutého bezpráví, ztrácejí iluze o společnosti, která by každému člověku měla zajistit ochranu proti jakékoliv formě násilí. Jsou konfrontováni s faktem, že se s tím nedá nic dělat, že autority nejsou schopné zajistit ochranu a bezpečnost slabým.“

**(Kolář Michal. Bolest šikanování. Praha : Portál, 2001, 100 s.)**

U dětí, které se staly oběťmi počátečních stadií šikany, nejsou následky tak hrůzostrašné, ale to v žádném případě neznamená, že jsou zanedbatelné. Takové děti bývají dlouhodobě frustrovány, necítí se ve škole dobře a celkový vztah ke škole je negativní.

## 2. Vyšetřování šikany

Každý případ šikany je individuální. Postupy a návody, které již byly zpracovány, musíme brát pouze jako pomocné návody k tomu, abychom mohli šikanu úspěšně vyléčit. Nejedná se o kuchařky, kdy bychom mohli vařit dle přesného postupu.

Jednou z důležitých zásad je spolupráce mezi školou a rodinou žáka. Hlavním problémem dnešní doby je neochota pedagogů a ředitelů školy si vůbec skutečnost výskytu šikany v jejich škole přiznat. I rodiče často mívají tendenci svalovat vinu na někoho jiného. Nejčastěji to bývá právě ředitel školy. Vše vede k tomu, že si my lidé si navzájem ubližujeme namísto toho, abychom své síly navzájem spojili a pomohli si. Vždyť jde o budoucnost našich dětí.

### 2.1 Strategie a taktika

Pro bezchybné a účinné vyřešení šikany je zapotřebí použít správné strategie a taktiky.

Michal Kolář dělí strategii vyšetřování do dvou typů.

1. Strategie vnější a lokální neboli strategie první pomoci.
2. Strategie vnitřní a globální.

První typ je časově méně náročný, vhodný k použití řešení počátečních šikan, v rámci základní pedagogické odbornosti. Úkolem je zmapování symptomů šikany a nalezení odpovědí na následující otázky:

kdo je obětí, kolik je obětí, délka trvání šikanování, kdo je agresor, kolik jich je, k jak závažným a agresivním projevům došlo aj. Postup řešení bude upřesněn níže.

Druhý typ strategie je časově mnohem náročnější, a používá se k vyšetřování pokročilých šikan. Takovéto vyšetřování je zapotřebí svěřit do rukou odborníků, jelikož vyžaduje psychologicky složitější a odbornější postupy. Proto v této práci bude představen z větší části první typ strategie.

Jak již bylo zmíněno, k úspěšnému vyřešení šikany je kromě správné strategie třeba vybrat i vhodnou taktiku, jejíž volba závisí na spoustě faktorů, jako například na věku žáků či odhadu stádia šikany. U počátečních šikan není zapotřebí používat „tvrdých“ metod výslechu. Metoda by měla mít charakter překvapení a skrytosti, tak aby vyšetřovaný nerozeznal, o co nám

jde, a aby nebyli ohroženi informátoři a svědci. U šikan pokročilých se setkáváme s křivými výpověďmi, téměř všichni lžou, nastupují falešní svědci, a proto si i taktika vyšetřování vyžaduje vysoce odborné postupy, které se téměř shodují s metodami kriminalistického výslechu.

V odhadu závažnosti onemocnění nám mohou dopomoci i následující rozdíly v rysech chování a celkové atmosféře skupiny.

### **Počáteční stadia šikany**

- \* Oběti nemají strach mluvit o tom, kdo jim ublížil a co se stalo,
- \* svědkové se nebojí vypovídat a označit agresora, jelikož se šikanováním nesouhlasí,
- \* ostatní členové skupiny mají vůči násilí své výhrady a hlavně si jej uvědomují a nepopírají
- \* skupina je sice málo soudržná, nespolupracuje a svoboda názoru a projevu je omezená, avšak atmosféra je ještě „živá“ ,
- \* agresori nejsou ostatními členy skupiny vnímáni jednostranně pozitivně a nebojí se svůj názor na ně vyjádřit.

### **Pokročilá stadia šikany**

- \* Oběť je ustrašená, nechce prozradit, co se stalo, kdo a jak jí ublížil, a raději si vymýšlí bizarní historky,
- \* svědkové mají strach vypovídat, jen někdy přiznají, že nesmějí nic říci, protože by jim to způsobilo problémy,
- \* svědkové popírají a bagatelizují násilí, už jsou do té míry zasaženi, že v činech agresora nic špatného nevidí,
- \* členové skupiny s agresory sympatizují a oběť kritizují, že si za vše může sama (provokuje),
- \* celkově atmosféra ve skupině je plná strachu a napětí.

## 2.2 Šest skupin scénářů

Situace, které zvládne škola sama

1. Postupy první pomoci pro počáteční stádia šikanování se standardní formou.
2. Rámcový třídní program (RTP) – celková léčba pro řešení zárodečného stádia šikanování

Scénáře, kdy potřebuje škola pomoc zvenčí:

1. Metody první pomoci pro počáteční stádia šikanování s nestandardní formou
2. Postupy první pomoci pro běžné formy pokročilé šikany
3. Metody první pomoci (krizové scénáře) pro pokročilé šikany a neobvyklou formu. Patří sem například tzv. školní lynčování.
4. Základní intervenční program (ZIP) – celková léčba do třetího stádia šikanování.

(použito z poznámek z kurzu M.Koláře – Kurz prevence šikanování ve školách)

## 2.3 Základní scénář pomoci pro řešení počáteční šikany

1. **Odhad závažnosti onemocnění skupiny a rozpoznání, zda jde o neobvyklou formu šikanování.**

Jde o odhad, do jaké míry je šikana ve skupině rozvinuta a do kterého stádia ji lze zařadit. Přihlížíme na to, kdo přišel jako informátor. Kolik je agresorů. Jak je násilí časté. Dále je důležité zjistit, zda se nejedná o některou z neobvyklých forem šikany.\* Pokud se jedná o tento případ, vyšetřování se tím značně komplikuje a je potřeba „dodání“ metod.

### **Rozhovor s informátory a oběťmi**

Informátorem může být sama oběť, nebo rodič, pedagog či kamarád oběti. V případě, že je to právě rodič, kdo přijde za pedagogem s informací, že má podezření na šikanu svého dítěte, je zapotřebí jej pozorně vyslechnout a maximálně podpořit. Rodič potřebuje cítit ze strany školy porozumění i oporu, a škola by měla být na takovou situaci připravena a mít zájem ji vyřešit. Je dobré vše podrobně zapsat do formuláře a dohod-

nout se na dalších krocích. Ihned po vyslechnutí informátora by měl následovat rozhovor s obětí. Nejlépe ještě tentýž den. Důležitá je ochrana oběti, proto by se měl rozhovor konat na neutrální půdě tak, aby se agresori nedozvěděli, že vše „prasklo“.

## **2. Jak by měl být veden rozhovor s obětí?**

První otázky je dobré věnovat něčemu jinému, příjemnému. Postupně se dopracovat k danému problému. Je lepší používat otevřené otázky, na které není možné odpovídat pouze ano, ne. Nevyslýchat, ale doprovázet a maximálně ji podporovat, aby nám oběť šikany důvěřovala, otevřela se a sdělila co nejvíce informací. Často se stává, že si nemůže vzpomenout, mimo to existuje spousta dalších faktorů, které ovlivňují otevřenost oběti. Zeptáme se, jak si představuje naši pomoc, z rozhovoru s ní můžeme získat jména potenciálních svědků. Jsou to většinou ti, které považuje za své kamarády. Zde však musíme být velice obezřetní, protože oběť často považuje za svého kamaráda i agresora. To už ale přecházíme do třetího kroku:

## **3. Nalezení vhodných svědků**

Jak již bylo zmíněno, vytipují se za pomoci informátorů a oběti členové skupiny, kteří budou důvěryhodní, a dá se u nich předpokládat, že budou pravdivě vypovídat. U počátečních šikan to není zase tak obtížné. Mnohem těžší je tato snaha u pokročilé šikany, kdy je nakažena celá skupina. Častou chybou, která se objevuje i v mnohých publikacích je ta, že si za svědky vybíráme slušné žáky, kteří se dobře učí.

## **4. Individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky**

Rozhovory by měly být organizovány tak, aby o nich ostatní nevěděli. Pokud je použita vhodná taktika, dostaneme většinou odpovědi na všechny důležité otázky. V případě potíží může být použita vzájemná konfrontace dvou svědků. Opět je dobré vše

---

\*Neobvyklou formou šikany může být fyzicky, či sexuálně brutální šikana. Dále šikana v uzavřených zařízeních, rasově motivovaná šikana, šikana umocněná drogou, šikana, kde vlivní ochránce brání agresora (rodič dítěte je sponzorem školy, nebo je přímo ve škole zaměstnaný), školní lynčování aj.

důkladně zapsat a uspořádat do kvalitního důkazního materiálu. Nikdy bychom neměli konfrontovat svědka a agresora, a už v žádném případě oběť a agresora.

## **5. Ochrana oběti**

Dokud se vše nevyřeší, je potřeba oběť maximálně chránit. Například zajistit bezpečné příchody a odchody ze školy, zvýšený dozor o přestávkách apod. Někdy je třeba ochránit oběť i tím, že nějakou dobu nedochází do školy. I z uvedených důvodů je třeba pracovat na řešení co nejrychleji.

## **6. Rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi nimi.**

Tento krok je možné vynechat v případě, že máme přímé důkazy, a šikanu se podaří rychle vyřešit. Rozhovor s agresorem by měl být až na posledním místě. Nepřípravou a nedostatkem důkazů pouze ztrácíme čas. Nejsme-li stoprocentně připraveni, nemůžeme nic dokázat a následně agresori vše popřou, podaří se jim „zamést stopy“ a hrozí vysoké riziko pomsty na oběti či svědcích.

### **Co je dobré vědět:**

- \* V případě výslechu více agresorů by o sobě navzájem neměli vědět,
- \* výpověď je dobré si zapisovat. Často se stává, že se sám agresor zaplete do svých lží,
- \* pokud nechce agresor vypovídat, upozornit jej, že v případě spolupráce pro něj bude trest mírnější. Pokud ne, přizve se k vyšetřování např. policie,
- \* sledovat nonverbální projevy,
- \* používat taktiku výslechu.

### **Scénář rozhovoru se svědky či agresory:**

- \* Zahřívací kolo – příprava
- \* Monolog
- \* Dialog
- \* Konfrontace

## 7. Výchovná komise

Pokud nemůže být použita metoda usmíření, je nejvyužívanějším a nejefektivnějším způsobem pro zastavení šikany **metoda vnějšího nátlaku**. Tato metoda vyžaduje dodržování tří kroků:

### A) Výchovná komise

Zde se za přítomnosti pedagogů, rodičů a žáka – agresora rozhoduje o výchovných opatřeních. Cílem je pomocí trestu a strachu přinutit viníky k ukončení agresivního chování a respektování oficiálních i morálních norem. V případě, že je obviněno více agresorů, nedoporučuje se vyslýchat je současně, v jedné skupině. Členy výchovné komise bývají ředitel školy, třídní učitel, ostatní pedagogové, metodik prevence, výchovný poradce, sociální kurátor, policie aj.

Postup jednání:

- \* Seznámení rodičů s problémem,
- \* postupné vyjádření všech pedagogů,
- \* vyjádření žáka,
- \* rozhodování komise za zavřenými dveřmi,
- \* seznámení rodičů a žáka se závěrem komise.

**(Kolář Michal. Bolest šikanování. Praha : Portál, 2001, 122 s.)**

Příklady opatření, která má škola k dispozici:

Důtka pedagoga či ředitele, snížená známka z chování, podmíněčné vyloučení, vyloučení ze studia, převedení do jiné třídy, dobrovolný pobyt v dětském diagnostickém ústavu, či diagnostickém ústavu pro mládež.

### B) Seznámení třídy se závěry výchovné komise

Ne vždy se pedagog setkává s pozitivní reakcí. U pokročilých stádií totiž většina třídy stojí na straně agresora. Dokonce i sama oběť může být proti potrestání svého



trýznitele. Proto samotný akt seznámení nestačí. Aby šíření šikanování nepostupovalo i nadále, je potřeba provést léčbu skupiny.

### **C) Ochrana obětí**

Nikdy není vyloučeno, že se situace nebude opakovat. Proto je zapotřebí být s obětí a rodiči v kontaktu i po skončení vyšetřování. Pomoci může také pedagogicko-psychologická poradna.

### **8. Rozhovor s rodiči obětí**

Úkolem je informovat rodiče o závěrech školy a domluvit se na případných dalších opatřeních. V případech počáteční šikany to bývá až po jejím vyřešení.

### **9. Práce s celou třídou**

Pokud by si někdo myslel, že šikana po vyřešení konkrétního případu časem ustoupí, je na omylu. Šikana je problém trvalý, a proto je potřeba s třídou pracovat i nadále. Nejlepším řešením je obrátit se na profesionály (Středisko výchovné péče, Pedagogicko-psychologická poradna, Společenství proti šikaně), a za jejich pomoci budovat prevenci nejen ve třídě, ale v celé škole.

Druhou metodou, kterou lze ale použít jen v určitých případech je **metoda usmíření**.

#### **Postup dle M. Koláře:**

- \* Nejnutnější diagnostika,
- \* rozhovor s obětí,
- \* rozhovor s agresory,
- \* společné setkání a hledání nápravy.

#### **Metoda usmíření**

Tato metoda se dá využít pouze u prvních dvou počátečních stádií šikan; od třetího stádia již není doporučována. Proto je důležité diagnostikovat, o jaký stupeň šikany se jedná. Vhodnost

použití této metody zjistíme prostřednictvím prvních tří kroků strategie vyšetřování, a také rozhovorem s obětí i agresorem. Pokud oba dva aktéři souhlasí s usmířením a ne s trestáním, lze tuto metodu většinou použít.

Naším cílem je v tomto případě usmířit oběť a agresora vzájemnou domluvou. Agresor si musí sám uvědomit, že ubližoval a že dostává důvěru, aby vše napravil. Cílem není trestat, protože trest by mohl vést k prohloubení narušených vztahů mezi agresorem a spolužákem. Velmi často se totiž stává, že osobnost agresora pochází z takového sociálního prostředí, kde byla týrána či šikanována, a její chování je pouhým napodobováním toho, co sama zažila.

Posledním krokem je sjednat společné setkání a hledání nápravy. Tohoto setkání se zúčastní nejen agresor a poškozený, ale i ostatní žáci. Cílem je hledat společná řešení k nápravě a usmíření, aby všichni pochopili vážnost situace a problému. Záleží na věku dětí, ale osvědčilo se např. hraní scének, kde se agresor může vcítit do role oběti apod. Nejpozději za dva týdny probíhá kontrolní setkání, kde si pedagog ověří, zda byla náprava dostatečná.

#### **Pro porovnání jsou níže uvedeny zásady správného postupu podle P. Říčana:**

1. Chránit zdroj informací, neprozradit ho.
2. Prozradit co nejméně o tom, co je a co nám není dosud známo, nebo co nemůžeme dokázat.
3. Vyslechnout poškozeného, obviněného a svědky každého zvlášť a později jejich výpovědi konfrontovat.
4. Všechny výpovědi pečlivě zaznamenat.

**(Říčan, P. Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí. Portál, 1995, 51 s.)**

## **2.4 Překážky při vyšetřování šikany – Komplot velké šestky**

Existuje celá řada faktorů, která brání efektivnímu řešení šikany. Velmi častým subjektem, který popírá pravý stav věci, je samotná škola. Žádný rodič přece nebude s klidem posílat dítě do školy, o níž je známo, že se potýká s šikanou. Proto vedení školy tuto skutečnost raději nepřiznává, a to nejen okolí, ale ani sobě. Hlavně, že je zachována dobrá pověst školy.

Další překážkou jsou přímo pedagogové, kteří sice o šikaně ve třídě vědí, ale tuto skutečnost opět nepřiznávají. A pokud ano, mnoho z nich stejně netuší, jak se s problematikou šikany vypo-

řádat. Většina z nich ani nedokáže provést správnou diagnostiku, a co je hlavní, učitelům chybí chuť řešit jakékoliv třídní problémy.

Pokud se člověk zamyslí nad legislativně-kázeňskými pravomocemi školy, tak zjistí, že škola téměř žádné nemá, a toho si jsou agresoři většinou dobře vědomi. Poznámka, důtka, či snížený stupeň z chování, z toho si většina tyranů nic nedělá.

Další překážkou mohou být samotní rodiče, a to jak rodiče oběti, tak i rodiče agresora. Rodiče oběti mají často strach, aby se daná situace ještě nezhoršila, a proto odmítají spolupracovat. Rodiče agresora si většinou odmítají přiznat, že by jejich dítě bylo agresorem a jsou známy mnohé případy, kdy je veškerá vina svalena přímo na oběť. Mnozí rodiče své děti k násilí dokonce vedou, a to proto, aby se dokázali uplatnit a lépe prosadit v kolektivu svých vrstevníků, bez ohledu na způsob, jakým toho dosáhnou.

Mnoho autorů se ve svých publikacích zabývá otázkou, co je překážkou v efektivním vyšetřování šikany. Michal Kolář tyto překážky zesumarizoval do šesti bodů, které nazval „Komplotem velké šestky“. Ve zkratce lze tyto body vyjádřit takto:

- \* Od oběti lze těžko získat podrobnější a často objektivní informace,
- \* agresoři často úporně a vynalézavě lžou, používají falešné svědky a nutí oběti ke lhaní nebo odvolání výpovědi,
- \* pro ostatní členy nemocné skupiny je příznačný strach vypovídat, chápou to jako „bonzování“,
- \* někteří rodiče agresorů chrání své děti za každou cenu,
- \* někteří rodiče oběti se obávají spolupracovat při vyšetřování,
- \* při některých typech pokročilých šikan pedagogové chrání vůdce a nevědomě brání vyšetřování.

**(Kolář Michal. Bolest šikanování. Praha : Portál, 2001, 53-62 s.)**

## **2.5 Řešení pokročilé šikany**

Jak již bylo několikrát zmíněno, vyšetřování pokročilých stupňů šikany (tedy čtvrtého a pátého stupně) vyžaduje vysoce odborné a psychologicky kvalifikované postupy. Vždy je zapotřebí přizvat si odborníky, proto se tato práce podrobným popisem nebude zabývat, pouze bude nastíněn postup řešení a uvedeny rozdíly při řešení počáteční a pokročilé šikany. Teorie

bude využita z poznámek z kurzu Michala Koláře: Kurz prevence šikanování ve školách, který autorka této práce absolvovala.

### **1. První (alarmující) kroky pomoci**

- \* Zvládnutí šoku a bleskový odhad,
- \* záchrana oběti.

Staneme-li se svědkem brutální šikany, je našim prvním a zřejmě i nejtěžším úkolem překonat šok. Stát tvář v tvář běsnící skupině, která kope do bezbranného spolužáka, vede k různým obranným reakcím, které jsou vesměs chybné.

- \* Pedagog je otřesen, zmaten, utíká ze třídy,
- \* pedagog zlehčuje danou situaci,
- \* nejčastěji učitel propadne bezmoci a neví, co dělat (volá na pomoc své kolegy),
- \* pedagog užije autoritativní postoj,
- \* dojde k impulsivnímu jednání (učitel vrazí agresorovi facku),
- \* vina je svedena na oběť,
- \* popření situace (pedagog odejde ze třídy s tím, že se něco takového nemohlo stát).

Po překonání prvotního šoku a zastavení agrese je důležité poskytnout oběti pomoc a poslat ji do bezpečí.

### **2. Příprava podmínek pro vyšetřování**

- \* Zalarmování pedagogů a domluva na dalším postupu,
- \* zabránění komunikaci v postižené třídě,
- \* pokračování v pomoci oběti,
- \* oznámení policii, specialistům a rodičům oběti.

Velmi důležité je nenechat „nemocnou“ třídu o samotě. Je dobré do ní poslat pedagoga z jiné třídy, který dohlédne na to, aby se žáci nemohli domlouvat a zametat stopy. Pokud byla oběť zraněna, ihned jí zajistíme lékařskou pomoc a to vždy a bez výjimky, pro případ

skrytých zranění. Dále se pokoušíme navodit u oběti pocit bezpečí a ochrany. Povoláme potřebné orgány.

### **3. Vyšetřování**

- \* Rozhovor s obětí a informátory,
- \* nalezení vhodných svědků,
- \* individuální konfrontační rozhovor se svědky,
- \* rozhovor s agresory, konfrontace.

Jedním z klíčů úspěchu je rychlost vyšetřování. Pro tyto případy povoláváme specialisty z pedagogicko-psychologických poraden. Platí zde pětikroková strategie vyšetřování, podobně jako u počáteční šikany, ale v tvrdší formě a mnohem odbornější rovině. Rozhovor s obětí je možný jen tehdy, pokud jí to dovoluje zdravotní stav. Nalezení vhodného svědka je velmi obtížné, jelikož při této formě šikany většinou všichni lžou a sympatizují s agresory. Vše si pečlivě zapisujeme. Výslech potenciálních agresorů necháváme nakonec.

### **4. Léčba**

Jelikož jsou normy šikanování přijaty celou skupinou, je většina členů proti uzdravení. Nežádka se k nim přidávají i rodiče obětí a agresorů. Rodiče obětí z toho důvodu, že mají, pokud se bude dále něco řešit, o své dítě strach, u rodičů agresorů je to z toho důvodu, že svému dítěti věří a považují ho za nevinné, v nejhorších případech jeho chování schvalují. Léčba je velmi obtížná. Neobejde se bez rozbití skupiny tím, že je jádro agresorů ze skupiny vyloučeno. Někdy je zapotřebí rozdělit i zbytek třídy a spojit jej s jinou třídou. Tímto způsobem léčebnou šikanu zastavíme, ale bohužel nezajistíme, aby se v budoucnu znovu neopakovala.

Nyní budou uvedeny odlišnosti při řešení počátečních a pokročilých šikan.

Tabulka č. 2. Rozdíly při řešení počáteční a pokročilé šikany

<b>Počáteční šikana</b>	<b>Pokročilá šikana</b>
Oběť, agresor i informátoři spolupracují	Oběť nevypovídá ze strachu nebo proto, že si utrpení nepamatuje. Agresor lže a zapírá. Informátor zapírá, jelikož je mezi ním a agresorem závislostní vztah.
Nalezení vhodných svědků	Svědkové nejsou. Všichni, kdož připadají v úvahu, sympatizují s agresorem.
Konfrontace mezi svědky a agresory není nutná.	Nutná konfrontace mezi svědky a agresory
Lze použít metody usmíření. Rozhovor mezi čtyřma očima.	Pouze metoda vnějšího nátlaku. Rozhovor musí být oficiální za přítomnosti komise.
Komplot velké šestky není rozvinutý	Je plně rozvinut komplot velké šestky
Pouze mírné formy šikanování	Týrání je spojeno s trestnou činností. Nutná ochrana oběti.
Léčení je možné formou třídní schůzky	Léčba je účinná pouze rozbitím skupiny a jádra agresorů.
Psychika oběti není poškozena	Jsou zanechány výrazné následky na psychice oběti. Nutná léčba.

(Zdroj: vlastní, na základě poznatků z Kurzu prevence šikanování ve školách)

### 3. Školní program proti šikaně

Školní program proti šikaně je považován celosvětově za nejúčinnější v boji proti šikanování. Výsledky výzkumu dokazují, že mnohem lépe jsou na tom základní školy oproti školám středním.

Důležité pro tvorbu tohoto plánu je dodržení následujících bodů:

- \* Spojení obecné a sociální prevence,
- \* je důležitá daná struktura programu,
- \* dobrá metodika.

#### 13. komponentů, které se jeví užitečné:

1. Společné vzdělávání a supervize – společné vzdělávání pedagogů na všech školách.
2. Užší realizační tým – do něj se řadí: ředitel, zástupci prvního, druhého stupně a družiny, třídní učitelé, specialisté z poradny.
3. Zmapování situace a motivování pedagogů ke změně – pomocí dotazníků se zjišťuje situace v jednotlivých třídách. Na základě výsledků je pro každou třídu vypracován program. Zmapováním se rozumí zjištění stavu před, v průběhu a na konci osvěty.
4. Vypracovat společný postup při řešení šikanování (včetně externí spolupráce).
5. Prevence v třídních hodinách – práce s dynamikou třídy.
6. Prevence ve výuce – v rámci některých vyučovaných předmětů. Nejen teoreticky, ale i prakticky.
7. Prevence ve školním životě mimo vyučování – např. školní výlety.
8. Ochranný režim – formou právního řádu, dozorů na chodbách, schránka důvěry.
9. Spolupráce s rodiči – informovanost rodičů o skutečnosti, že se šikana vyskytuje na každé škole a že mají možnost se kdykoliv obrátit s dotazem či prosbou o pomoc. Letáky pro rodiče.
10. Školní poradenské služby – přítomnost výchovného poradce, metodika pro výchovnou činnost, školního psychologa.
11. Spolupráce se speciálními zařízeními.
12. Udržovat vztahy s okolními školami – např. pravidelné setkání ředitelů škol.
13. Pomoc a podpora ministerstva a krajských úřadů, kontrola ze strany školní inspekce.

## 4. Průzkum

### 4.1 Průzkum preventivních programů a opatření na školách

#### Cíl

Cílem první části průzkumu bylo zjištění aktuálního stavu preventivních opatření, která využívají školy v okolí mého bydliště.

Průzkum zaměřený na propracovanost preventivních programů proti šikaně na školách byl prováděn na ZŠ Bratrství Čechů a Slováků, ZŠ T. G. Masaryka a SŠ nábytkářské a oděvní; všechny tři školy se nacházejí v Bystřici pod Hostýnem. Prioritou bylo zjištění, jak zde dnes vypadá situace ohledně výskytu šikany, jaký preventivní plán mají tyto školy vypracován a jaký je všeobecně přístup zmíněných škol k tomuto problému.

#### ZŠ Bratrství Čechů a Slováků

Škola má profesionálně vypracovaný program nejen proti šikaně. Níže jsou popsány body, které přispívají k prevenci a tím i snížení rizika šikany na škole.

1. Škola má vypracovanou vlastní Školní preventivní strategii pro školní rok 2020/2011. Tato strategie byla prvně vypracována v roce 2008.
2. K dispozici ji zde mají nejen studenti, ale i rodiče a pedagogové školního poradenského pracoviště, ve kterém pracují: metodička školní prevence, výchovný poradce a školní psycholog, kteří se snaží pomáhat při zvládání výchovných, vztahových a výukových potíží.
3. Aktivity, spojené s primární prevencí sociálně patologických jevů, jsou sjednoceny do projektu Zdravý životní styl. Prvky minimálního preventivního programu jsou pro žáky zařazeny do tematických plánů jednotlivých předmětů. Žáci osmých a devátých tříd mají v současnosti vypracovaný program prevence bezpečného chování v různých situacích. V letošním roce bude projekt Bezpečná škola pokračovat i v ostatních ročnících, s výjimkou prvních tříd.
4. Žáci i rodiče byli o problému šikany informováni prostřednictvím letáků s upozorněním na možnost obrátit se v případě potřeby na metodičku prevence.
5. K dispozici mají děti i skříňku důvěry
6. Byla sepsána Charta proti šikaně.



7. Dalším pozitivním krokem školy je její spolupráce se Spektrem preventivních programů pro děti a mládež v Kroměříži se zaměřením na prevenci šikany a zlepšování vztahů ve třídách. Taktéž se zabývá prevencí dnes se rozšiřující kyberšikany.
8. Celoškolní projekt, podporující spolupráci žáků napříč třídami i ročníky, kdy starší žáci spolupracují s těmi mladšími. Cílem je snižování rizika šikany starších žáků vůči mladším.
9. Ve škole jsou využívány anonymní dotazníkové metody, které zjišťují aktuální stav sociálně patologických jevů.
10. Dále je vypracován Postup řešení šikanování, který se řídí doporučeným postupem Michala Koláře a popisuje:

- \* Postup řešení šikanování,
- \* doporučená výchovná opatření,
- \* spolupráci s rodiči (včetně informace pro rodiče, čeho si u dětí všímat),
- \* spolupráce se specializovanými institucemi,
- \* příklady nepřímých a přímých znaků šikanování.

V případě selhání prevence, a to nejen v oblasti šikany, je uplatňován následující postup:

- \* Individuální pohovor se žákem,
- \* jednání s rodiči na úrovni výchovné komise,
- \* doporučení odborníka,
- \* v případě nezájmu rodičů je kontaktován sociální obor, oddělení péče o dítě,
- \* oznámení Policii ČR

Na otázku, zda se již setkali učitelé s šikanou a zda ji museli nějakým způsobem řešit, byla získána kladná odpověď. Šikana zde byla již několikrát zjištěna a za spolupráce rodičů i úspěšně vyřešena.

## **ZŠ T.G. Masaryka**

Tato škola má k dispozici pouze výchovného poradce. Nejedná se o speciální pracovní místo, tuto funkci zastává jeden z pedagogů. Tento model je Bohužel případem mnoha základních i středních škol, kdy škola nemá především dostatek peněžních prostředků na to, aby specialistu mohla zaměstnat a přiměřeně honorovat.

Žádný plán prevence zde vypracovaný nemají, je pouze sepsána Charta proti šikaně, jejíž znění uvádím níže.

## **CHARTA TŘÍDY PROTI ŠIKANOVÁNÍ**

**Motto:** Šikanování a jakékoliv ubližování nebude v naší třídě trpěno. Všichni máme právo na bezpečí. Společně jsme proto domluvili mezi sebou pravidla, která budou chránit každého z nás. Svým podpisem potvrzujeme, že se smlouvou souhlasíme a v případě jejího porušení ponese následky.

1. Nikdy neuhodím spolužáka !
2. Nevytahuji se na slabší.
3. Budu-li chtít udělat někomu nějaký žert, nejdříve si představím, jak by bylo mně, kdybych byl na jeho místě.
4. Budu uznávat druhé bez ohledu na jejich odlišnosti.
5. Spolužákům, které někdo napadne, pomohu. Když to nezvládnou sám, řeknu to učiteli.
6. Když se učitel dozví, že nám někdo ubližuje, nedopustí, aby se to opakovalo.
7. Spolužákům, kteří stojí mimo skupinu, pomohu začlenit se mezi nás.

## **Střední škola nábytkářská a oděvní**

Snad nejhůře je na tom poslední ze tří škol. Jedná se o střední školu, která nabízí jak výuku oborů s maturitou, tak s výučním listem, a jeden obor formou nástavbového studia. Škola nemá ani odborného specialistu, ani plán prevence vůči sociálně patologickým jevům. Jediným dokumentem, kterým disponuje je Školní řád, ve kterém jsem našla následující zmínky o problému šikany:

- Je zákaz zneužívání mobilních telefonů k šikanování spolužáků,
- setkají-li se žáci s projevy hrubosti, násilí, šikany, vandalismu a rasismu, obrátí se na svého třídního učitele, případně na nejbližšího vyučujícího nebo ředitele školy. Tyto sociálně patologické jevy budou vedením školy bezprostředně řešeny adekvátními výchovnými opatřeními.

Tato opatření, ve světle zjištěných skutečností a znalostí, připadají autorce práce jako přinejmenším naprosto absurdní. Ráda by napsala, že jsou hodna pouze pousmání pro svou nedostatečnost, ale šikana je problém, který pousmání není hoden.

## **4.2 Zjištění stavu výskytu šikany na ZŠ T. G. Masaryka**

### **Cíl práce, stanovení hypotéz**

Cílem druhé, praktické části bakalářské práce, bylo zjištění současného stavu případné šikany na Základní škole T.G. Masaryka v Bystřici pod Hostýnem. Bezesporu se jedná o ožehavý a aktuální problém nejen našeho školství, ale i celé společnosti. Z uvedených důvodů byla provedena tato sonda, která může pomoci pedagogům dané školy k jednoduché orientaci v problému šikany a k případnému učinění vlastních opatření. Průzkum byl proveden na obou stupních školy, jako výzkumný vzorek byl vybrán 3. – 9. ročník, kdy každý ročník má po jedné třídě.

Pro ověření dílčích cílů byly stanoveny čtyři hypotézy:

H1: Většina (cca75%) žáků má povědomí o tom, co znamená slovo šikana

H2: Žáci se osobně ve více než 50 % případů setkali s jednáním, které by mohlo mít znaky šikany

H3: Většina žáků ví, jakým způsobem se proti šikaně bránit

H4: Většina žáků ví o případech, kdy jiný žák ze školy někomu ubližuje

### **4.2.1 Metodika průzkumu**

Pro zpracování teoretické části práce bylo využito kvantitativního průzkumu, kdy byl jako výzkumná technika zvolen dotazník (viz příloha č. 1) s uzavřenými a otevřenými otázkami. Dotazník je složen ze tří částí, v jeho první části je vysvětleno, jakým způsobem postupovat při jeho vyplňování. Ve druhé části jsou uvedeny základní identifikační údaje žáků, konkrétně pohlaví a třída, kterou respondent navštěvuje, a třetí část dotazníku obsahuje 19 otázek, týkajících se již přímo průzkumu o šikaně a šikanování ve zvoleném prostředí. Jednotlivé otázky jsou pokládány tak, aby jim děti porozuměly. Jsou zaměřeny na zjištění jejich povědomí o znalostech pojmu šikana, jestli a od koho tento pojem slyšely, zda mají vlastní zkušenost s tím, že by jim někdo ublížil, popřípadě jakým způsobem, kolikrát a kde se to stalo, zda se jim při tom snažil někdo pomoci, komu se s touto zkušeností svěřily, zda vědí o tom, že by jiný žák někomu ubližoval, proč myslí, že se tak děje, a jakým způsobem se mohou šikaně v jejich škole bránit. Dotazník je samozřejmě anonymní.

Shromažďování potřebných dat bylo prováděno v časovém rozmezí měsíců leden a únor 2011. Dotazníky byly respondentům rozdány osobně zpracovatelkou, za souhlasu ředitele i jednotlivých třídních učitelů, kteří autorce práce umožnili provést průzkum za přímé účasti žáků. Výhodou tohoto setkání v jednotlivých třídách bylo zamezení případným nejasnostem či nepochopením v zadání otázek, a také zabránění naprosto nežádoucí nápodoby a ovlivňování ze strany pedagogů. Dotazníky byly vyhodnoceny v měsíci březnu 2011.

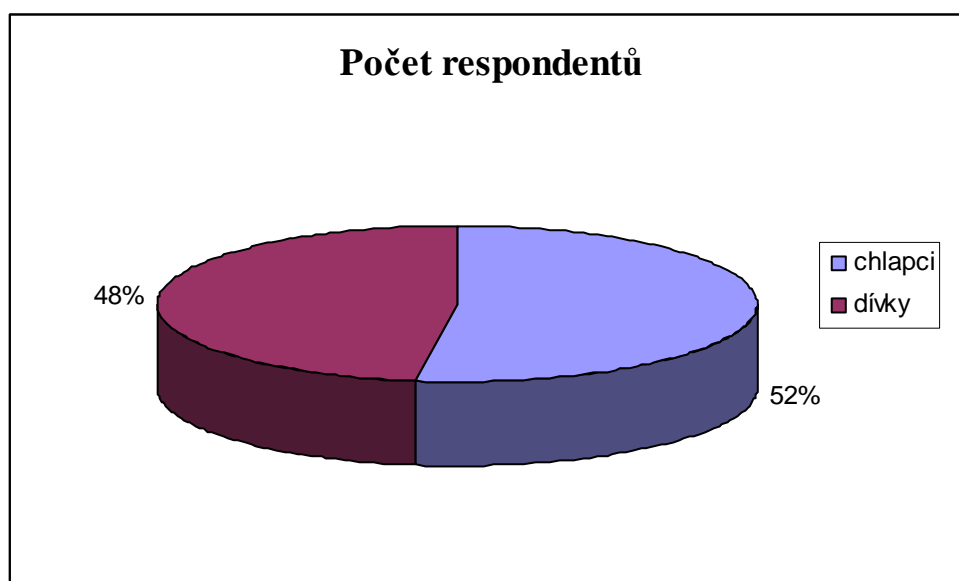
### **4.2.2 Výsledky průzkumu**

Výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 142 žáků, z toho 74 chlapců a 68 dívek 3., 4., 5., 6., 7., 8. a 9. ročníku Základní školy T. G. Masaryka v Bystřici pod Hostýnem, okr. Kroměříž (nižší ročníky nebyly vybrány, protože vzhledem k jejich věku by snadno mohlo dojít k nepochopení či nepochopením otázek), kdy tato informace, tzn. pohlaví, byla zjišťována **1. otázkou v dotazníku.**

Tabulka č. 3 Počet respondentů

Počet respondentů	
chlapci	74
dívky	68
$\Sigma$	142

Graf č. 1 Počet respondentů



**2. otázka v dotazníku** nám měla rozlišit, do které třídy žáci chodí

Tabulka č. 4 Počty žáků v jednotlivých třídách

Počty žáků v jednotlivých třídách						
3.A	4.A	5.A	6.A	7.A	8.A	9.A
28	29	22	15	17	17	14

**3. otázka dotazníku** směřovala k hodnocení kolektivu. Děti měly na výběr ze tří odpovědí, ano, ne, nevím. Počet odpovědí je vyjádřen v tabulce (jednotlivé počty) a grafu (%).

Tabulka č. 5 Myslíš, že jste dobrý kolektiv?

<b>Myslíš, že jste dobrý kolektiv?</b>	
ano	54
ne	39
nevím	49

Graf č. 2 Myslíš, že jste dobrý kolektiv?

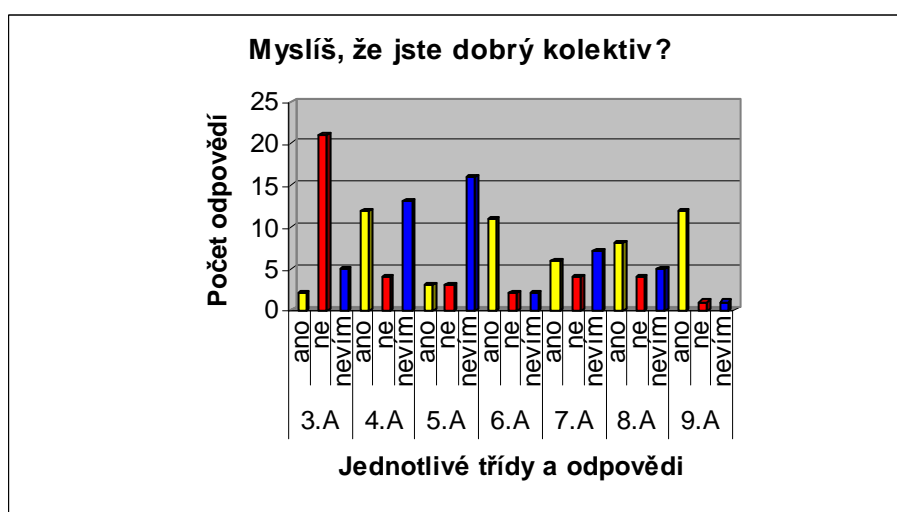


I když se zjištěné výsledky všech žáků od sebe mnoho neliší, v jednotlivých ročnících odlišnosti byly. U žáků 3.A převažovala záporná odpověď, kdy z celkového počtu 28 žáků jich 21 odpovědělo, že si nemyslí, že jsou dobrý kolektiv, pouze 2 žáci odpověděli, že ano. Ve 4.A u žáků převažovala kladná odpověď, 12 žáků odpovědělo „ano“, 4 žáci „ne“, 13 žáků použilo odpověď „nevím“. U žáků 5.A převažovala odpověď „nevím“. Většina žáků 6.A (počet 11) odpovědělo kladně, tedy že jsou dobrým kolektivem. U žáků 7.A jsou odpovědi téměř shodné. U žáků 8.A převažují kladné odpovědi a žáci 9.A si téměř všichni myslí, že jsou dobrým kolektivem (jednotlivé odpovědi viz. tabulka č. 4 a graf č. 3) .

Tabulka č. 6 Myslíš, že jste dobrý kolektiv (jednotlivé třídy)?

Myslíš, že jste dobrý kolektiv?		
3.A	ano	2
	ne	21
	nevím	5
4.A	ano	12
	ne	4
	nevím	13
5.A	ano	3
	ne	3
	nevím	16
6.A	ano	11
	ne	2
	nevím	2
7.A	ano	6
	ne	4
	nevím	7
8.A	ano	8
	ne	4
	nevím	5
9.A	ano	12
	ne	1
	nevím	1

Graf č. 3 Myslíš, že jste dobrý kolektiv (jednotlivé třídy)?



Ve **4. otázce dotazníku** nám měli žáci sdělit, zda někdy slyšeli pojem „šikana“, na výběr měli ze dvou odpovědí, „ano“ a „ne“.

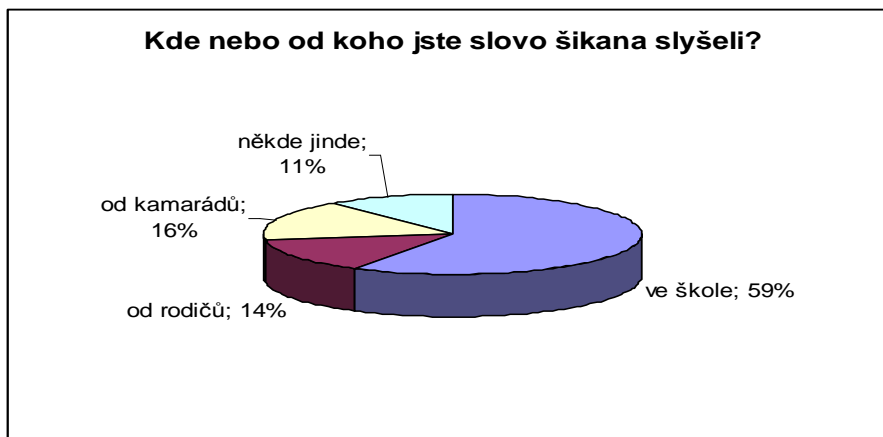
Zde všichni žáci bez výjimky odpověděli jednohlasně, že slovo šikana již slyšeli, otázkou však zůstává, nakolik tomuto pojmu rozumí, neboť ne všichni žáci na otázku, co slovo šikana znamená, dokázali odpovědět. Celkem tedy žáci v plném počtu dotazovaných 142 žáků odpověděli na otázku, jestli někdy slovo šikana slyšeli, „ano“.

V **5. otázce dotazníku** měli žáci odpovědět, v návaznosti na předchozí otázku, pokud slovo šikana slyšeli, tak kde, popřípadě od koho. Zde se sice jednotlivé odpovědi různí, ale většina žáků slovo šikana slyšela ve škole a to ve 118 případech, dále ve 38 případech slovo šikana slyšeli od rodičů, ve 33 případech od kamarádů a ve 22 případech někde jinde (viz. tabulka č. 5, která vyjadřuje počty a graf č. 4 procentuální zastoupení). Někteří žáci samozřejmě využili více odpovědí. Častou odpovědí na otázku, kde jinde slovo šikana slyšeli, bylo, že v televizi (ve 14 případech) a na internetu (ve 4 případech).

Tabulka č. 7 Kde nebo od koho jste slovo šikana slyšeli?

<b>Kde nebo od koho jste slovo šikana slyšeli?</b>	
ve škole	118
od rodičů	28
od kamarádů	33
někde jinde	22

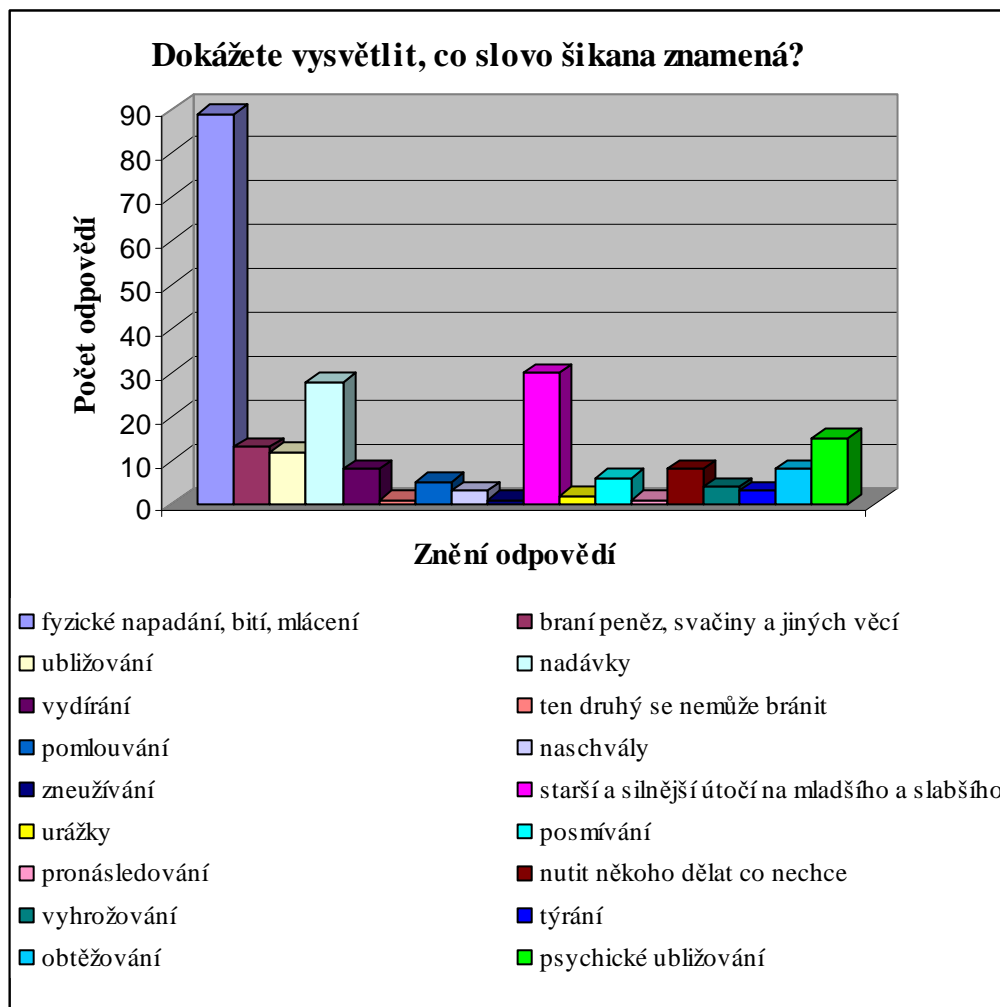
Graf č. 4 Kde nebo od koho jste slovo šikana slyšeli?





V 6. otázce dotazníku měli žáci za úkol vysvětlit, a to vlastními slovy, co si pod pojmem šikana představují. Z celkového počtu 142 respondentů, kteří v otázce č. 4 tvrdili, že slovo šikana již slyšeli, na tuto otázku odpovědělo jen 115 žáků (80%). Konkrétní vysvětlení významu slova šikana ze strany žáků a počty odpovědí jsou uvedeny v grafu č. 5 a detailněji pak popsány níže.

Graf č. 5 Dokážete vysvětlit, co slovo šikana znamená?



Nejčastější odpovědi žáků na otázku, jak by vlastními slovy popsali šikanu, bylo: když „někdo někoho bije a fyzicky ho napadá“ (89 odpovědí, což je 38%). Další častou odpovědí (v počtu 30, což je 13%) bylo, že starší a silnější jakýmkoliv způsobem útočí na mladšího a slabšího. Ve 28 případech (12%) žáci odpověděli, že někdo někomu nadává. V 15 případech (6%) odpověděli, že někdo někomu psychicky ubližuje. 13 (5%) žáků odpovědělo, že někdo někomu bere peníze a svačiny. 12 (5%) žáků na vysvětlení šikany uvedli, že někdo někomu

jakkoliv ubližuje. Jako další vysvětlení šikany žáci používali slova vydírání (8 odpovědí, tedy 3%), pomlouvání (5 odpovědí, 2%), naschvály (3 odpovědi, 1%), zneužívání (1 odpověď), urážky (2 odpovědi, 1%), posmívání (6 odpovědí, 3%), pronásledování (1 odpověď), vyhrožování (4 odpovědi, 2%), týrání (3 odpovědi, 1%) a obtěžování (8 odpovědí, 3%). Dále bylo v 1 případě uvedeno, že je ubližováno někomu, kdo se nemůže bránit a v 8 případech (3%) žáci uvedli, že někdo někoho nutí dělat něco, co nechce. Žáci většinou odpovědi kombinovali, kdy nejčastější spojení bylo bití a nadávky. V jednom případě žák uvedl, že šikana je, když opilý rodiče mlátí děti.

Všech 115 žáků, kteří na tuto otázku odpovídali, dokázali v dostatečné míře slovo šikana vysvětlit, i přes nízký věk některých z nich.

V **7. otázce dotazníku** měli žáci uvést, zda jim ublížil někdy někdo ze třídy, na výběr měli pouze ze dvou odpovědí, ano a ne. 54 žáků uvedlo, že jim někdy někdo ze třídy ublížil a 86 žáků, že nikoliv, 2 žáci na otázku neodpověděli (viz. tabulka č. 6, která vyjadřuje počty odpovědí a graf č. 6, který je procentuálním znázorněním poměru odpovědí).

Tabulka č. 8 Ublížil ti někdy někdo ze třídy?

Ublížil ti někdy někdo ze třídy?	
ano	54
ne	86

Graf č. 6 Ublížil ti někdy někdo ze třídy?



V **8. otázce dotazníku** měli žáci odpovědět, zda jim ublížil někdy někdo ze školy, čímž bylo myšleno mimo jejich třídu. Na výběr měli rovněž ze dvou odpovědí, ano a ne. 62 žáků uvedlo, že jim někdy někdo ze školy ublížil a 77 žáků, že nikoliv, 3 žáci na tuto otázku neodpověděli (viz. tabulka č. 7, která je vyjádřením počtu odpovědí a graf č. 7, který zobrazuje procentuální poměr odpovědí).

Tabulka č. 9 Ublížil ti někdy někdo ze školy?

Ublížil ti někdy někdo ze školy?	
ano	62
ne	77

Graf č. 7 Ublížil ti někdy někdo ze školy?

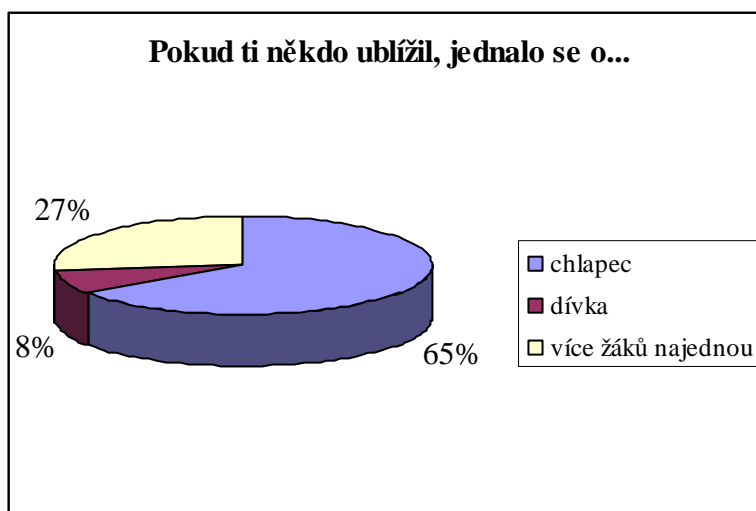


**Otázka dotazníku č. 9** vyplývá z odpovědi na otázku č. 8. Pokud žákovi někdo ublížil, měl sdělit, o koho se jednalo. Na výběr měli ze tří odpovědí, chlapec, dívka nebo více žáků najednou. Žáci uvedli, že v 58 případech jim ublížil chlapec, ve 24 případech více žáků najednou a pouze v 7 případech se jednalo o dívku (viz. tabulka č. 8, tedy počty a struktura odpovědí a graf č. 8, který vyjadřuje procentuální poměr odpovědí).

Tabulka č. 10 Pokud ti někdo ublížil, jednalo se o...

Pokud ti někdo ublížil, jednalo se o...	
jednoho chlapce	58
jednu dívku	7
více žáků najednou	24

Graf č. 8 Pokud ti někdo ublížil, jednalo se o...

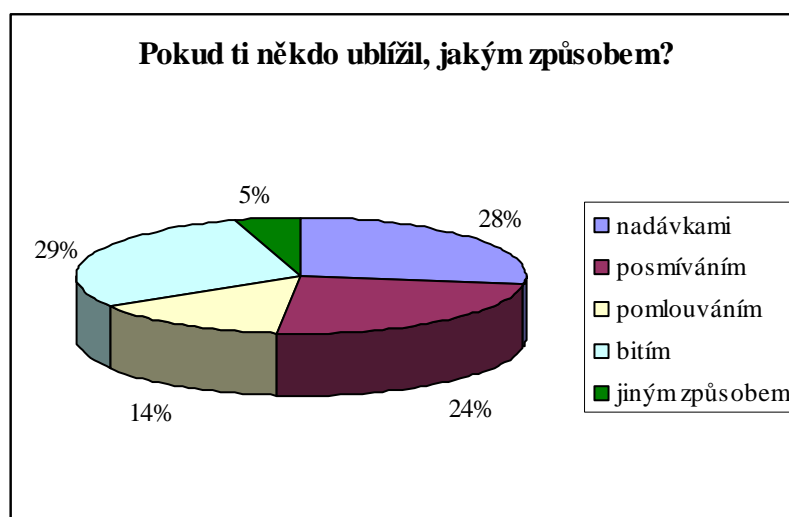


V otázce dotazníku č. 10 měli žáci odpovědět ještě konkrétněji, tedy pokud jim někdo někdy ublížil, jakým způsobem. Na výběr měli z pěti možností, nadávkami, posmíváním, pomlouváním, bitím nebo nějakým jiným způsobem, popř. jakým. Největší počet žáků, kterým někdo ublížil, odpovědělo, že to bylo formou fyzického násilí, a to ve 42 odpovědích. Ve 40 případech pak nadávkami, ve 35 případech posmíváním se, ve 21 případech je někdo pomlouval a v 7 případech to bylo jiným způsobem, kdy však pouze v jednom případě žák odpověděl úplně, že mu někdo bral svačiny (viz. tabulka č. 9, která vyjadřuje počty odpovědí a graf č. 9, zobrazující procentuální poměr odpovědí). Někteří žáci samozřejmě uvedli více variant odpovědí.

Tabulka č. 11 Pokud ti někdo ublížil, jakým způsobem?

Pokud ti někdo ublížil, jakým způsobem?	
nadávkami	40
posmíváním	35
pomlouváním	21
bitím	42
jiným způsobem	7

Graf č. 9 Pokud ti někdo ublížil, jakým způsobem?

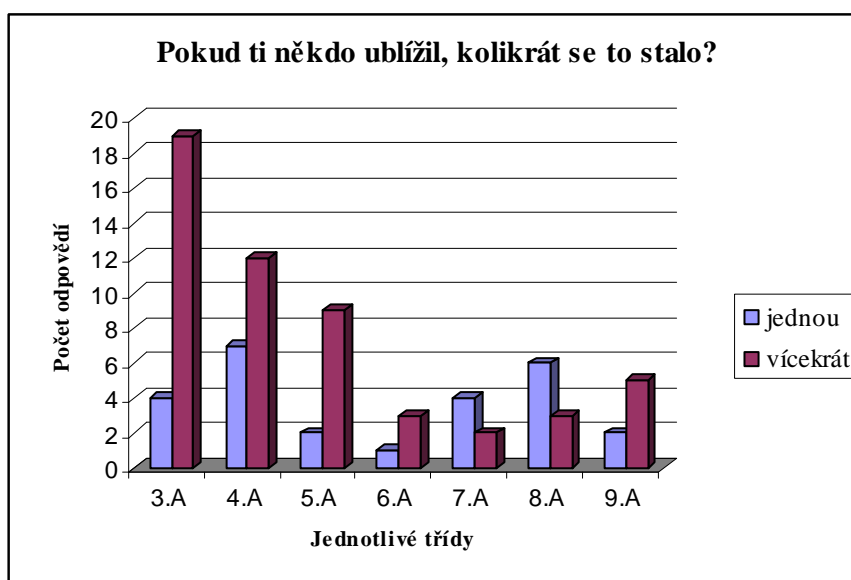


V otázce dotazníku č. 11 měli žáci zodpovědět následující otázku; v případě, že jim někdo ublížil, kolikrát se tak stalo. Na tuto otázku odpovědělo celkem 79 respondentů. Na výběr měli ze dvou odpovědí, jednou nebo vícekrát, popř. kolikrát. Ve 26 případech odpověděli, že se to stalo jednou, v 53 případech odpověděli, že vícekrát. Časté odpovědi na možnost vícekrát byli dvakrát, třikrát, ale i osmkrát a desetkrát (!). Nejvíce si vybírali možnost vícekrát ročníky 3. až 6., nejméně pak 7. až 9. U vyšších ročníků (7. až 9.) však byla četnost ubližování vyšší (v průměru desetkrát). Počty jednotlivých odpovědí jsou uvedeny v tabulce č. 10 a v grafu č. 10.

Tabulka č. 12 Pokud ti někdo ublížil, kolikrát se to stalo?

Pokud ti někdo ublížil, kolikrát se to stalo?								
	3.A	4.A	5.A	6.A	7.A	8.A	9.A	Σ
jednou	4	7	2	1	4	6	2	26
vícekrát	19	12	9	3	2	3	5	53

Graf č. 10 Pokud ti někdo ublížil, kolikrát se to stalo?

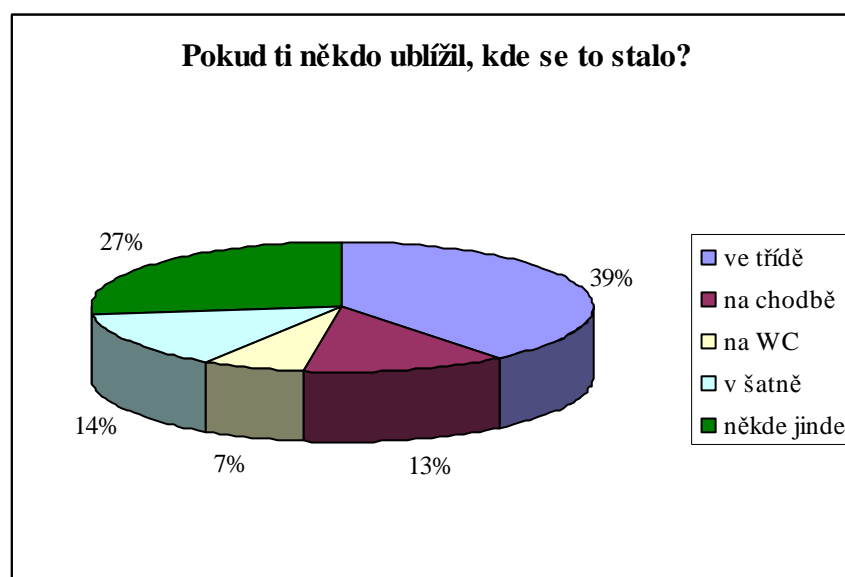


V otázce dotazníku č. 12 měli respondenti znovu velmi konkrétně; v případě, že jim někdo ublížil, kde se to stalo. Na výběr měli z pěti odpovědí: ve třídě, na chodbě, na WC, v šatně, někde jinde, popř. kde. Žáci měli samozřejmě možnost využít více variant odpovědí současně. Je zajímavé, že největší počet žáků (47) odpovědělo, že se to stalo ve třídě. Že se něco takového přihodilo na chodbě odpovědělo 16 žáků, na WC pak 8 žáků, v šatně 17 žáků a někde jinde odpovědělo 32 žáků. Jako nejčastější odpovědi na otázku někde jinde, popř. kde, žáci odpovídali, že to bylo před školou, na školním dvoře, v tělocvičně a obecným pojmem venku. Zde, i když to žákům bylo vysvětleno, je otázkou, co konkrétním pojmem mysleli, jestli venku před školou, nebo kdekoliv venku při mimoškolních aktivitách (viz. tabulka č. 11, která vyjadřuje počty odpovědí a graf č. 11, který vyjadřuje procentuální poměr odpovědí).

Tabulka č. 13 Pokud ti někdo ublížil, kde se to stalo?

Pokud ti někdo ublížil, kde se to stalo?	
ve třídě	47
na chodbě	16
na WC	8
v šatně	17
někde jinde	32

Graf č. 11 Pokud ti někdo ublížil, kde se to stalo?



V otázce dotazníku č. 13 měli žáci odpovědět na otázku, v případě, že jim někdo ublížil, zda se jim při tomto snažil někdo pomoci. Na výběr měli ze dvou odpovědí, ano a ne. 43 žáků odpovědělo, že se jim snažil někdo pomoci, 38 žáků že nikoliv. Na otázku odpovědělo celkem 81 žáků (viz. tabulka č. 12, ve které jsou uvedeny počty odpovědí a graf č. 12, který opět zobrazuje procentuální poměr odpovědí).

Tabulka č. 14 Pokud ti někdo ublížil, pomohl ti někdo?

Pokud ti někdo ublížil, pomohl ti někdo?	
ano	43
ne	38

Graf č. 12 Pokud ti někdo ublížil, pomohl ti někdo?



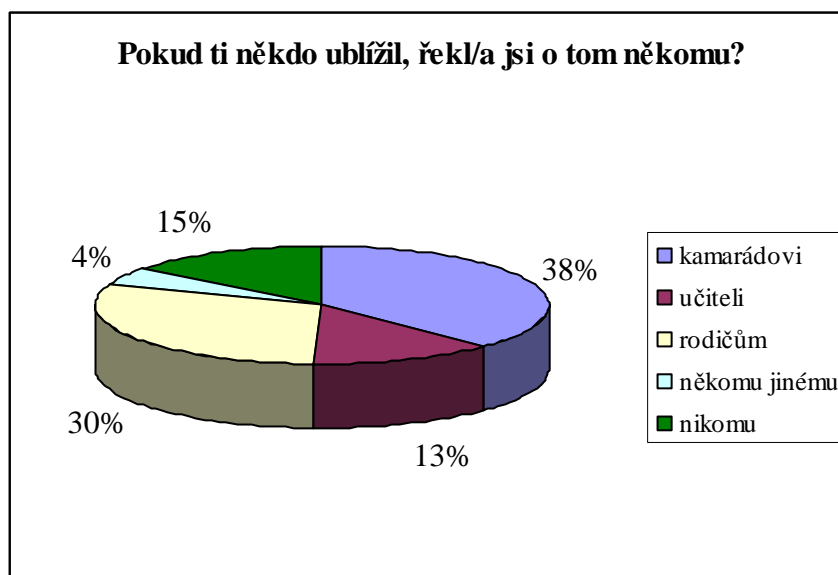
**Otázka dotazníku č. 14** měla následující znění: V případě, že vám někdo ublížil, zda jste o tom někomu řekli. Žáci měli možnost využít současně více odpovědí. Na výběr měli z pěti variant; kamarádovi, učiteli, rodičům, někomu jinému, popř. komu, a nikomu. Nejvíce žáků (43) se svěřilo kamarádovi, ve 35 případech se svěřili rodičům, v 17 případech nikomu, pouze v 15 případech učiteli a v 5 případech někomu jinému. Na otázku někomu jinému uváděli další rodinné příslušníky (bratr, dědeček, babička atd.). Jednotlivé odpovědi jsou uvedeny v tabulce č. 13, která vyjadřuje počty odpovědí a v grafu č. 13, který zobrazuje procentuální poměr odpovědí.



Tabulka č. 15 Pokud ti někdo ublížil, řekl/a jsi o tom někomu?

Pokud ti někdo ublížil, řekl/a jsi o tom někomu?	
kamarádovi	43
učiteli	15
rodičům	35
někomu jinému	5
nikomu	17

Graf č. 13 Pokud ti někdo ublížil, řekl/a jsi o tom někomu?



V otázce dotazníku č. 15 měli respondenti odpovědět, zda ten, komu se svěřili, jim nějakým způsobem pomohl. Na výběr měli pouze ze dvou odpovědí, ano a ne. 51 žáků odpovědělo, že ano, 26 že ne. Celkem odpovídalo 77 žáků (viz. tabulka č. 14, uvádějící počty odpovědí a graf č. 14, který vyjadřuje procentuální poměr odpovědí).

Tabulka č. 16 Pomohl ti ten, komu jsi o tom řekl/a?

<b>Pomohl ti ten, komu jsi o tom řekl/a?</b>	
ano	51
ne	26

Graf č. 14 Pomohl ti ten, komu jsi o tom řekl/a?

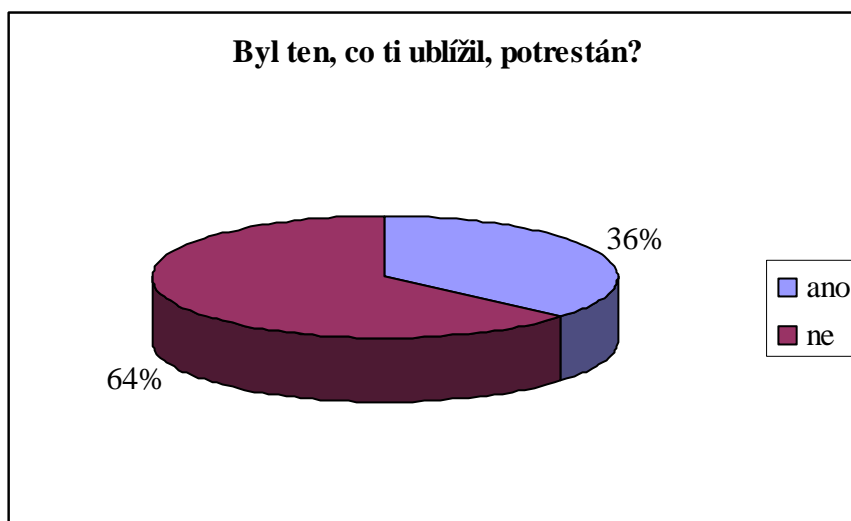


V otázce dotazníku č. 16 měli žáci odpovědět, zda ten, co jim ublížil, byl nějakým způsobem potrestán. Na výběr měli ze dvou možností, ano, popř. jak a ne. Celkem odpovědělo na tuto otázku 77 žáků. Ve 28 případech respondenti odpověděli, že dotyčný byl potrestán, ve 49 případech že nikoliv. Pokud žáci odpověděli ano, uváděli, že dostal poznámku do žákovské knížky (většina případů), dále že se rodiče přišli informovat do školy nebo že byl učitelem slovně pokárán. Jednotlivé odpovědi jsou uvedeny v tabulce č. 15, která vyjadřuje počty odpovědí a v grafu č. 15, který vyjadřuje procentuální poměr odpovědí.

Tabulka č. 17 Byl ten, co ti ublížil, potrestán?

<b>Byl ten, co ti ublížil, potrestán?</b>	
ano	28
ne	49

Graf č. 15 Byl ten, co ti ublížil, potrestán?

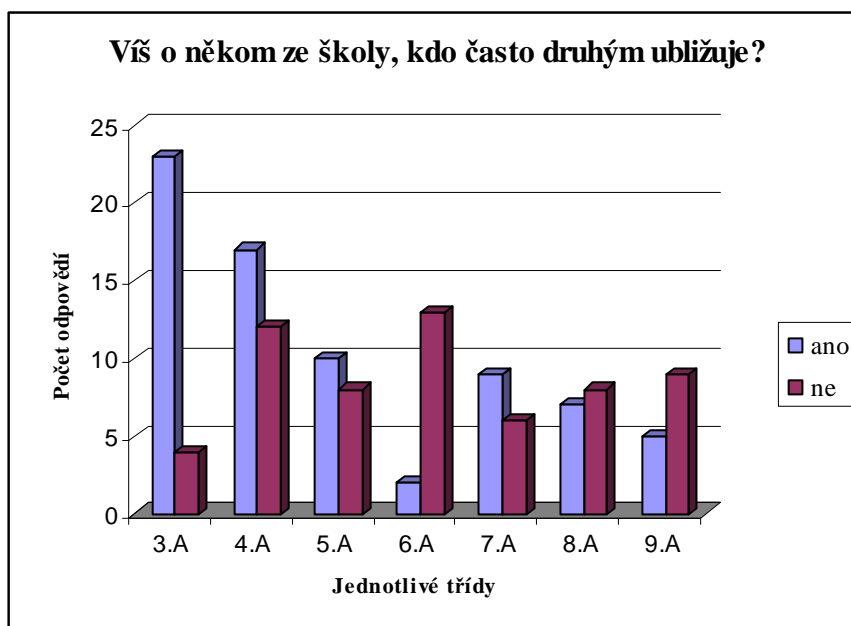


V otázce dotazníku č. 17 byli respondenti dotazováni, zda vědí o někom ze školy, kdo často druhým ubližuje. Na výběr měli opět ze dvou odpovědí, ano a ne, celkem na tuto otázku odpovědělo 133 respondentů, někteří si nevybrali ani jednu odpověď. 73 odpovědí znělo ano, 60 odpovědí bylo negativních. 55% ze 133 respondentů, kteří na tuto otázku odpovídali, ví o někom ze školy, kdo druhým často ubližuje. Počty jednotlivých odpovědí jsou uvedeny v tabulce č. 16 a v grafu č. 16.

Tabulka č. 18 Víš o někom ze školy, kdo často druhým ubližuje?

Víš o někom ze školy, kdo často druhým ubližuje?								
	3.A	4.A	5.A	6.A	7.A	8.A	9.A	Σ
ano	23	17	10	2	9	7	5	73
ne	4	12	8	13	6	8	9	60

Graf č. 16 Víš o někom ze školy, kdo často druhým ubližuje?



V otázce dotazníku č. 18 v návaznosti na předchozí otázku měli žáci sdělit, a to v případech, kdy vědí o někom ze školy, kdo často druhým ubližuje, jakým způsobem tak činí a proč si oni sami myslí, že se tak děje. Na tuto otázku odpovědělo celkem 61 respondentů. Většinou však odpovědi směřovaly na způsob útoku a méně pak na důvody, proč se tak děje. Žáci také většinou odpovědi kombinovali, proto níže uvedené počty respondentů nemohou korespondovat s celkovým počtem odpovídajících. Tato otázka byla bez daných možností, žáci na ni odpovídali dle vlastního uvážení.

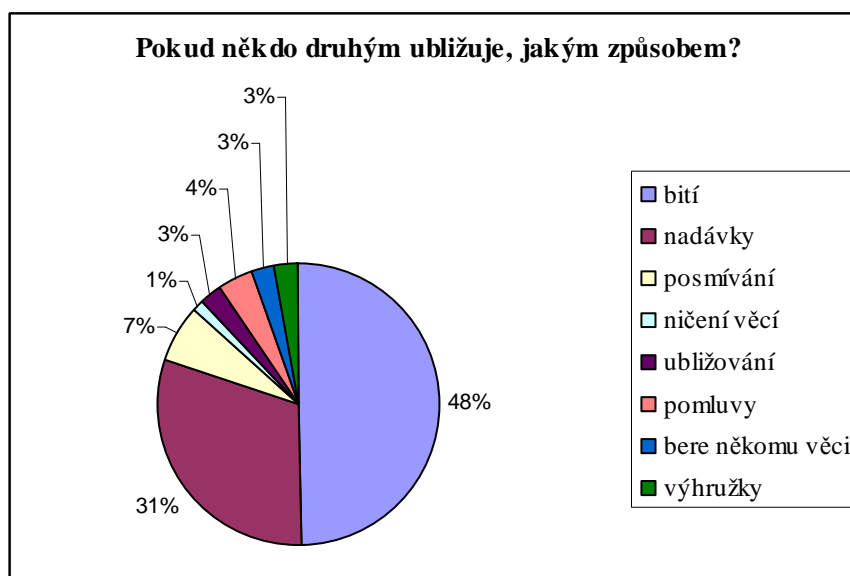
Na první část otázky, jakým způsobem se tak děje, žáci většinou odpovídali, že dochází k bití (37 odpovědí) a nadávkám (23 odpovědí), posmívání (5 odpovědí), ničení věcí v 1 případě, ubližování (2 odpovědi), pomluvám (3 odpovědi), braní věcí (2 odpovědi) a k výhrůzkám (2 odpovědi). Počty jednotlivých odpovědí jsou uvedeny v tabulce č. 17 a v grafu č. 17 (procentuální vyjádření).

Na druhou část otázky, proč se tak děje, žáci odpovídali pro zábavu (8 odpovědí), vytahuje se a předvádí (7 odpovědí), je nevychovaný (3 odpovědi), někdo se mu nelíbí (2 odpovědi), je zlý (3 odpovědi), nemá kamarády (1 odpověď), chce po něm věci (3 odpovědi), nemá to v hlavě v pořádku (2 odpovědi). Počty jednotlivých odpovědí jsou uvedeny v tabulce č. 18 a v grafu č. 18 (procentuální vyjádření).

Tabulka č. 19 Pokud někdo druhým ubližuje, jakým způsobem?

<b>Pokud někdo druhým ubližuje, jakým způsobem?</b>	
bití	37
nadávky	23
posmívání	5
ničení věcí	1
ubližování	2
pomluvy	3
bere někomu věci	2
výhrušky	2

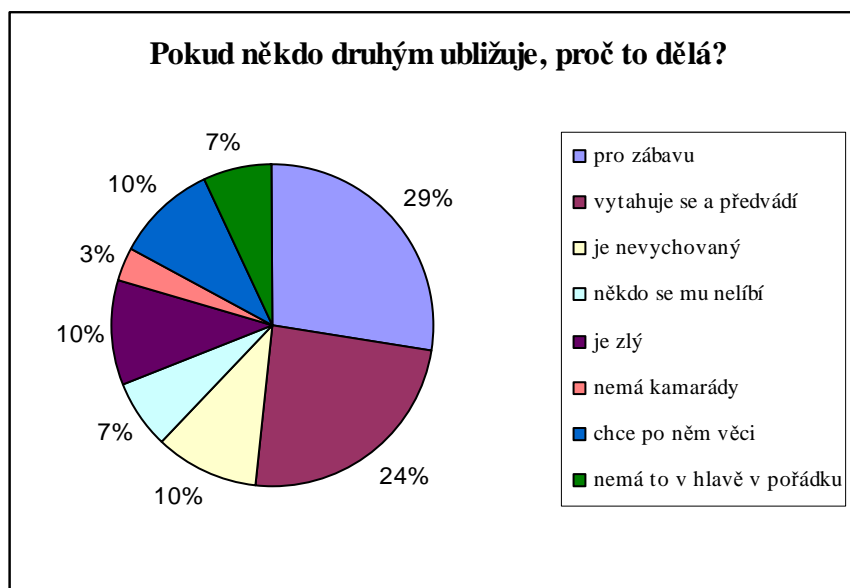
Graf č. 17 Pokud někdo druhým ubližuje, jakým způsobem?



Tabulka č. 20 Pokud někdo druhým ubližuje, proč to dělá?

<b>Pokud někdo druhým ubližuje, proč to dělá?</b>	
pro zábavu	8
vytahuje se a předvádí	7
je nevychovaný	3
někdo se mu nelíbí	2
je zlý	3
nemá kamarády	1
chce po něm věci	3
nemá to v hlavě v pořádku	2

Graf č. 18 Pokud někdo druhým ubližuje, proč to dělá?

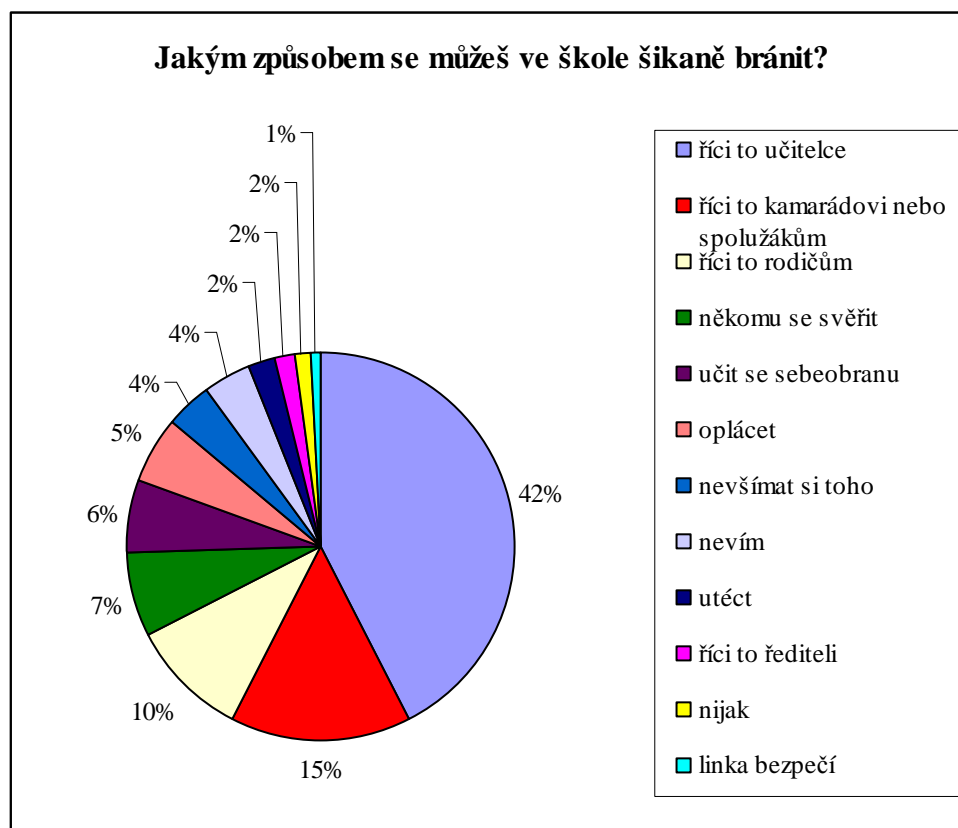


V otázce dotazníku č. 19 měli žáci odpovědět, jakým způsobem se mohou ve škole proti šikaně bránit. Otázka byla otevřená, bez daných možností, a žáci na ni odpovídali dle vlastního uvážení. Celkem odpovědělo 108 respondentů, kteří ve svých odpovědích opět kombinovali více možností. Nejčastěji by se svěřili učitelce (55 odpovědí), i když v otázce č. 14 dotazníku k pedagogům takovou důvěru neměli. Dále by se svěřili kamarádovi nebo spolužákům (19 případů), rodičům (13 odpovědí), nebo odpověděli, že by se jen někomu svěřili bez uvedení konkrétní osoby, učit se sebeobranu (8 odpovědí), takové jednání oplácet (7 odpovědí), nevšímat si toho (5 odpovědí), v 5 případech nevěděli, jak se bránit, utéci (3 odpovědi), říci to řediteli (2 odpovědi), nijak (2 odpovědi) a obrátit se na linku bezpečí v 1 odpovědi. Za pozitivní odpovědi by se daly považovat ty, kdy se žák někomu svěřil, což splňuje 77% odpovědí. Počty jednotlivých odpovědí jsou uvedeny v tabulce č. 19 a v grafu č. 19 (procentuální vyjádření).

Tabulka č. 21 Jakým způsobem se můžeš ve škole šikaně bránit?

Jakým způsobem se můžeš ve škole šikaně bránit?	
říci to učitelce	55
říci to kamarádovi nebo spolužákům	19
říci to rodičům	13
někomu se svěžit	9
učit se sebeobranu	8
oplácet	7
nevšímat si toho	5
nevím	5
utéct	3
říci to řediteli	2
nijak	2
linka bezpečí	1

Graf č. 19 Jakým způsobem se můžeš ve škole šikaně bránit?



### 4.2.3 Stanovení závěrů

V úvodu výzkumné části byly stanoveny čtyři hypotézy, které se nyní pokusíme ověřit. Jednalo se o následující hypotézy.

**H1:** Více než 75% žáků má povědomí o tom, co znamená slovo šikana

Pro ověření této hypotézy jsme ve vlastním průzkumu použili odpovědi na otázky dotazníku č. 4, kde jsme se žáků tázali, zda někdy slovo šikana slyšeli. Zde jednohlasně všech 142 respondentů odpovědělo, že ano, tedy 100% žáků se s tímto pojmem už setkala. Další otázka pro ověření této hypotézy zněla, zda by žáci vlastními slovy dokázali vysvětlit, co si pod pojmem šikana dokáží představit. Na tuto otázku odpovědělo celkem 115 respondentů, tedy 80%. Na otázku nedokázalo odpovědět a pojem vysvětlit 27 žáků, tedy 20%.

Vzhledem k tomu, že 80% žáků dokázalo pojem šikana vysvětlit na velmi dobré úrovni, lze říci, že **hypotéza H1 byla verifikována**.

**H2:** Žáci se osobně ve více než 50% případů setkali s jednáním, které by mohlo mít znaky šikany

Pro ověření hypotézy H2 jsme v dotazníku použili otázku č. 7, kdy jsme se respondentů tázali, zda jim ublížil někdo ze třídy. 54 žáků uvedlo, že jim někdy někdo ze třídy ublížil, a 86 žáků, že nikoliv. S jednáním, které má znaky šikany, se tedy setkalo „pouze“ 39% žáků.

Pro ověření hypotézy H2 jsme použili ještě otázku č. 8 dotazníku, kdy měli žáci odpovědět, zda jim ublížil někdy někdo ze školy, čímž bylo myšleno mimo jejich třídu. 62 žáků uvedlo, že jim někdy někdo ze školy ublížil a 77 žáků že nikoliv. S jednáním, které má znaky šikany, se tedy setkalo „pouze“ 45% žáků.

I když v otázce dotazníku č. 10 jsme si ověřili, že se někteří žáci setkali s jednáním a chováním, které by se dalo za šikanu považovat, a jejich počet není zanedbatelný, lze v tomto případě konstatovat, že **hypotéza H2 byla falzifikována**, neboť počet odpovědí ani v jednom případě nepřesáhl 50%, a vzhledem k nastavení otázek mohli žáci odpovídat na otázku č. 7 i otázku č. 8 současně, čímž nemůžeme dosáhnout správného výsledku. Je třeba rovněž zdůraznit, že i když je formulace počtu žáků, kteří se s šikanou setkali, „pouze“ 39% a 45%, tato čísla jsou alarmující a nepochybně stojí za to o nich minimálně zapřemýšlet.



### **H3:** Většina žáků ví, jakým způsobem se proti šikaně bránit

Pro ověření hypotézy H3 byla vybrána otázka č. 19 dotazníku, která nám měla sdělit něco o tom, jak se žáci orientují v problematice šikany, konkrétně na koho se mohou obrátit a jak se proti šikaně ve škole bránit. Žáci odpovídali vesměs v tom smyslu, že by se s touto záležitostí snažili na někoho obrátit. Za pozitivní odpovědi by se dalo považovat, kdyby se svěřili učitel, kamarádovi, rodičům, řediteli, použili linku bezpečí nebo se svěřili někomu jinému, což celkem činí 77% odpovědí. Z tohoto důvodu lze říci, že **hypotéza H3 byla verifikována**. Autorka práce se však nicméně domnívá, že žáci by měli mít větší přehled o možnostech obrany proti těmto sociálně patologickým jevům a umět je lépe vyjádřit. Jak vyplývá z odpovědí na otázky č. 4 a 5 dotazníku, všichni žáci slovo šikana slyšeli a 59% jich tento pojem slyšelo ve škole. Z toho lze usuzovat, že o tomto problému s učiteli hovoří nebo hovořili.

### **H4:** Většina žáků ví o případech, kdy jiný student ze školy někomu ubližuje

Pro ověření platnosti hypotézy H4 byla využita otázka dotazníku č. 17, která žáky směřovala k tomu, aby odpověděli, zda vědí o někom ze školy, kdo často druhým ubližuje. 73 odpovědí znělo ano, 60 odpovědí bylo negativních. 55% ze 133 respondentů, kteří na tuto otázku odpovídali, ví o někom ze školy, kdo druhým často ubližuje, lze tedy říci, že **hypotéza H4 byla verifikována**.

Závěrem lze tedy shrnout, že žáci o pojmu šikana vědí, mají o tomto jevu povědomí a dokáží ho velmi solidně vysvětlit.

Z provedeného průzkumu bylo zjištěno, a to rozhodně není pozitivním faktorem, že se žáci s jednáním, které má znaky šikany, osobně setkali, a vědí také o případech, kdy někdo ze školy šikanuje nebo šikanoval druhé žáky. I když žáci věděli, jak se v této obtížné situaci zachovat, tedy dát jakýmkoliv způsobem vědět dospělému, mohly by jejich názory v tomto směru být uspořádanější a věcnější.

Co se týče vyznání důvěry v učitele, tak i když by o tomto problému nejprve řekli kamarádovi a rodičům, na konci dotazníkového šetření by o problému nejraději hovořili právě s učitelem, což může být potěšující zprávou. Zde se v jejich výpovědích vyskytovaly mírné rozpory.

Negativním zjištěním byl fakt, že ve více případech dochází k napadání žáků přímo ve třídách, což by pravděpodobně mohlo souviset s nedostatečným dozorem nad žáky během přestávek, nebo naopak s přetížením pedagogů, kteří musí vykonávat dozory na chodbách.

I když je problematika šikany frekventována velmi často, především v médiích, mělo by tomu tak být i ve školách z toho prostého důvodu, že by pak – snad – žáci byli schopni v případě výskytu jednání se znaky šikany ihned reagovat, dokázali by si poradit, věděli by, na koho se obrátit a toto jednání by rezolutně odmítali. Z toho důvodu by také měla probíhat nepřetržitá komunikace nejen mezi učiteli a žáky, ale také mezi učiteli a rodiči, resp. celou veřejností.

## Závěr

Jedním z velkých problémů dnešní společnosti začíná být násilí a agrese dětí. Nejmutnějším faktem a špatným vysvědčením pro nás, dospělé je hlavně to, že děti se nechovají násilně díky nějaké vývojové vadě, ale na jejich chování má obrovský vliv společnost, ve které vyrůstají, a výchovné působení rodičů. Motivy vedoucí agresory k šikaně jsou různé, nicméně jsou evidentně silnější, než mohou být zásady a pravidla chování, dané volnými a morálními vlastnostmi. Šikana není samozřejmě vynálezem dnešní uspěchané doby, vyskytovala se již v dávné minulosti, i když byla jinak nazývána, ale její obrovský rozmach, podobný šíření zhoubného viru, je alarmující a současně nepřehlédnutelný. Součástí školských zařízení – a nejen jich – je a zřejmě i bude šikana, nicméně by se pracovníci škol měli snažit tento nešvar co nejvíce potlačit a předcházet mu, i když je naneštěstí nemožné šikanu zcela vyhubit. K jejímu potlačení může napomoci preventivní program, který má z tohoto důvodu nepochybně obrovský význam v práci všech organizací a škol, jež se nějakým způsobem snaží dětem ukázat, jak je důležité se aktivně podílet na budování přátelských vztahů s ostatními lidmi.

Větší zájem o problematiku šikanování se u nás objevil až v průběhu posledních několika let. Dříve se o šikaně nesmělo veřejně mluvit, stejně jako o jiných problémech ve společnosti, které byly ne-li přímo popírány, tak aspoň zamlčovány. Dnes jsme k tomuto jevu otevřenější, i když ani to není Bohužel pravidlem, nicméně pedagogové a ostatní výchovní pracovníci mají teď už k dispozici různé semináře, přednášky a další akce, které je naučí nejen jak rozpoznat šikanu, ale také jak ji zvládat a, je-li to v jejich silách, i řešit. Je ovšem zapotřebí, aby si představitelé škol připustili vážnost tohoto problému a snažili se s ním dělat něco jiného, než ho popírat či bagatelizovat. Samozřejmě, že je zapotřebí i dobrá vůle pedagogů při řešení a obraně proti šikaně. Nestačí si jen problém připustit, i když to je základ, první krok, ale hlavně je se o něj zajímat, pochopit ho a pokusit se o adekvátní postup. Pedagogicko-psychologické poradny a jiná zařízení, která se setkávají se šikanou v praxi, mohou být velmi nápomocna, a poradit v těch případech, kdy člověk, potýkající se s řešením šikany, nebude vědět, jak se v dané situaci zachovat, jak pokračovat. Podstatné je, abychom obětem ještě více neublížili tím, že se, byť s nejlepšími úmysly, dopustíme chyb, které mohou být mnohdy fatální. Existuje řada odborných publikací, které by se měly stát nedílnou součástí teoretického vzdělání každého učitele. Je pravdou, že teorie není všechno, snad ještě důležitější je praxe, ale něčím by měl pedagog začít. Když člen pedagogického sboru bude vědět, jak šikanu odhalit, čeho se vyvarovat a jak postupovat při řešení šikany, bude pro něj rozhodně snazší vše v praxi řešit, než když o problému nebude vědět nic. V případě vlastní nedostatečnosti, neznalosti by mohl napáchat více škody než užítku.

Nedávné zprávy o šikaně na základních školách, o napadení učitelů žáky a dokonce jedno zabití vychovatelky šestnáctiletým chovancem jsou více než děsivé a měly by být posledním varováním, které donutí naši společnost začít tento problém chápat jako hrozbu do budoucnosti, kterou je třeba začít brát velmi vážně. Zárodečná podoba krutosti je v nějaké míře zakouřena v každém z nás. Nechybí-li nám ale soucit, schopnost vcítění se do druhého, máme šanci, že nad námi nikdy nezíská moc, že nám nebude dělat radost ubližovat druhým.

Svým malým dílem měla k osvětlení a snad i řešení problému šikany přispět tato práce. Při zpracování tématu bylo použito metody popisu, analýzy, průzkumu, který byl zpracován pomocí grafů, tabulek a slovního hodnocení.

Šikana se stále rozšiřuje, a to nejen na našich školách, a stává se nebezpečně aktuální formou antisociálního chování. Hlavním předpokladem k nápravě je připuštění si existence šikany a odhodlání problém řešit.

Je tedy nezbytné, aby se pedagogové, ale i žáci, dívali okolo sebe, nezavírali před problémem oči a šikaně se bránili; jen tak ji můžeme aspoň omezit, snad i do značné míry. Každé, opravdu každé dítě, bez ohledu na barvu pleti, národnost, sociální původ či majetkové poměry má právo žít s pocitem bezpečí a svobody. Pokud bude chodit do školy s pocitem strachu a hrůzy, selháváme my, dospělí.

## Resumé

V úvodní teoretické části práce jsme se zabývali především základními pojmy, které s problematikou šikany úzce souvisejí, a to agresí, agresivním jednáním, které se v současné společnosti velmi rozšiřuje, a není zrovna snadné je změřit a analyzovat. Řekli jsme si něco o druzích a jednotlivých stádiích šikany a nahlédli do hloubi duše hlavním účastníků šikany, kterými jsou oběť a agresor.

Dále jsme se věnovali postupu řešení šikany, kde jsme se důkladněji zaměřili na řešení šikanování v počátečních stádiích a také na překážky spojené s vyšetřováním šikan.

V závěru teoretické části jsou popsány jednotlivé body Školního programu proti šikaně, které by měli napomoci v prevenci tohoto stále se rozšiřujícího nebezpečného jevu.

Praktická část je rozdělena na dva oddíly, přičemž v prvním jsou popsány preventivní opatření v boji proti šikaně na jednotlivých školách, oddíl druhý je věnován průzkumu. Z výsledků dotazníkového šetření jsme se pokusili vyvodit patřičné závěry a částečně jsme se snažili odpovědět na některé otázky problematiky šikany. Bylo zjištěno mnoho přímých i nepřímých ukazatelů, které naznačují, že právě na dané škole by měli pedagogové na problému šikany participovat.

## **Anotace**

Bakalářská práce se zabývá problémem dnešní doby - šikanou mládeže na školách. Je věnována především teorii šikany, diagnostice, praktickému řešení a prevenci. Praktická část je rozdělena na dva oddíly; první je zaměřen na průzkum preventivních programů a opatření na třech školách, cílem druhého oddílu bylo pomocí dotazníkové metody zjistit míru výskytu šikany na základní škole. Dle výsledků průzkumu se s jednáním, které má znaky šikany, setkala 45% žáků. Tento výsledek je podobný výsledku celonárodního průzkumu z roku 2007.

Klíčová slova: šikana, kyberšikana, oběť, agresor, agrese, prevence, diagnostika

## **Annotation**

The thesis concerns with the current problem – school bullying. It focuses, in particular, on the theory of bullying, diagnostics, functional solutions and prevention. The practical part is divided into two parts: the first one deals with the survey of prevention programs and measures at three schools; the aim of the second part was to find out the rate of bullying at a primary school with the help of a questionnaire method. According to the survey results, 45 % of pupils have personal experience with the bullying behaviour. This result is similar to the 2007 national survey result.

Keywords: bullying, cyberbullying, victim, aggressor, aggression, prevention, diagnostics

## Seznam literatury

- Bendl, S. (2003). *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV
- Erb, H. (2000). *Násilí ve škole a jak mu čelit*. Praha: Amulet.
- ČÁP, J.; MAREŠ, J. (2001). *Psychologie pro učitele*. Praha : Portál
- Hanuš, R., Chytilová, L. (2009). *Zážitkově pedagogické učení*. Praha: Grada Publishing
- Kolektiv autorů (2009). *Kyberšikana a její prevence*. Plzeň: Dragon Press, s.r.o., Pro město Plzeň zpracovala společnost Člověk v tísni, o.p.s.
- Kolář, Michal (2001). *Bolest šikanování*. Praha : Portál
- Kolář, Michal (1997). *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. vyd. Praha : Portál.
- Kyriacou, Chris (2005). *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál
- Průcha, J. (2005). *Moderní pedagogika*. Praha: Portál.
- Průcha, J., Walterová, E. (1998). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál
- Říčan, P. (1995). *Agresivita a šikana mezi dětmi : Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál.
- Švec, J., Jeřábková, S. (2007). *Jak zlepšit vztahy v naší třídě*. Praha: Občanské sdružení Projekt Odyssea.
- Metodický pokyn MŠMT k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení.  
Č. j.: 28 275/200-22

### Internetové zdroje

<http://www.sikana.org>

<http://www.minimalizacesikany.cz>

<http://www.mvcr.cz>

## **Seznam příloh**

Příloha č. 1 Dotazník

Příloha č. 2 Osvědčení



**Instrukce: přečti si pozorně každou otázku a pokus se na ní popravdě odpovědět ANO/NE/NEVÍM. U otázek, kde je nabídnuto více možností odpovědí, podtrhni, či zakroužkuj tu(ty), o které(ých) si myslíš, že jsou pravdivé. Ke každé otázce můžeš napsat i své připomínky.**

1. Jsi chlapec, či dívka?.....
2. Do které třídy chodíš?.....
3. Myslíš, že jste dobrý kolektiv? **ANO NE NEVÍM**
4. Už jsi někdy slyšel(a) slovo šikana? **ANO NE NEVÍM**
5. Kde nebo od koho jsi slovo šikana slyšel(a)? **ve škole**  
**od rodičů**  
**od kamarádů**  
**někde jinde (kde?).....**
6. Dokážeš vysvětlit, co slovo šikana znamená?  
.....  
.....  
.....
7. Ublížil ti někdy někdo ze třídy? **ANO NE**
8. Ublížil ti někdy někdo ze školy? **ANO NE**
9. Pokud ti někdo ublížil, jednalo se o: **jednoho chlapce**  
**jednu dívku**  
**více žáků najednou**
10. Pokud ti někdo ublížil, jakým způsobem? **nadávkami, posmíváním,**  
**pomluvami, bitím,**  
**jiným způsobem .....**
11. Kolikrát se tak stalo? **jednou**  
**vícekrát (kolikrát?).....**
12. Kde se tak stalo? **ve třídě, na chodbě,**  
**na WC, v šatně**  
**jinde (kde?).....**

13. Pokud ti někdo ublížil, pomohl ti někdo?      **ANO NE**
14. Pokud ti někdo ublížil, řekl(a) jsi to někomu?      **ANO NE**
15. Pomohl ti ten, komu jsi o tom řekl(a)      **ANO NE**
16. Byl ten, co ti ublížil, potrestán?      **ANO NE**
17. Víš o někom ze školy, kdo často druhým ubližuje?      **ANO NE**
18. Pokud někdo druhým ubližuje, jakým způsobem?

**bitím**  
**nadávkami**  
**posmíváním**  
**ničením věcí**  
**ubližováním**  
**pomluvami**  
**bere někomu věci**  
**výchružkami**

A proč si myslíš, že to dělá?

**pro zábavu**

**je nevychovaný**

**je zlý**

**chce po něm věci**

**vytahuje se a předvádí**

**někdo se mu nelíbí**

**nemá kamarády**

**nemá to v hlavě v pořádku**

19. Jakým způsobem se můžeš ve škole šikaně bránit?

**říci to učitelce**

**říci to rodičům**

**učit se sebeobranu**

**nevšímat si toho**

**říci to řediteli**

**linka bezpečí**

**říci to kamarádovi nebo spolužákům**

**někomu se svěřit**

**oplácet**

**utéct**

**nijak**

Ev.č. 31 / 2011

IČ: 00216208

## UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

vydává

na základě § 60 odst. 1 a 2 zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně  
a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách),  
podle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, vyhlášky č. 317/2005 Sb.,  
o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků  
a podle Řádu celoživotního vzdělávání Univerzity Karlovy v Praze

### OSVĚDČENÍ

O ABSOLVOVÁNÍ PROGRAMU CELOŽIVOTNÍHO VZDĚLÁVÁNÍ  
na Pedagogické fakultě

**Milena Dovrtělová**

narozen/a 18. 12. 1980

absolvoval/a program celoživotního profesního vzdělávání


**Kurz prevence šikanování ve školách**

akreditovaný MŠMT ČR pod č. 25 821/2010-25-647

v rozsahu 24 hodin

  
PhDr. Jana Kohnová, Ph.D.  
garant



  
Doc. PaedDr. Radka Wildová, CSc.  
děkanka

V Praze dne 8. března 2011

Děkuji panu doc. PhDr. Ladislavu Zapletalovi, CSc. za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Milena Dovrtělová